

Sudan-krigen mot slutten

Snart 20 år med borgerkrig i Sudan kan gå mot slutten, tror leder av det norske observatørkorpset Halvor Aschjem. For hjelpeorganisasjonene er situasjonen allerede endret i betydelig grad. Men en krigstrøtt befolkning tør knapt nok å tro hva som blir sagt om fred.

Side 14-15

FOTO: FREDRIK NAUMANN

Sri Lanka øyner håp

Side 7

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 9 · 2002

Lover mer statskasse- bistand

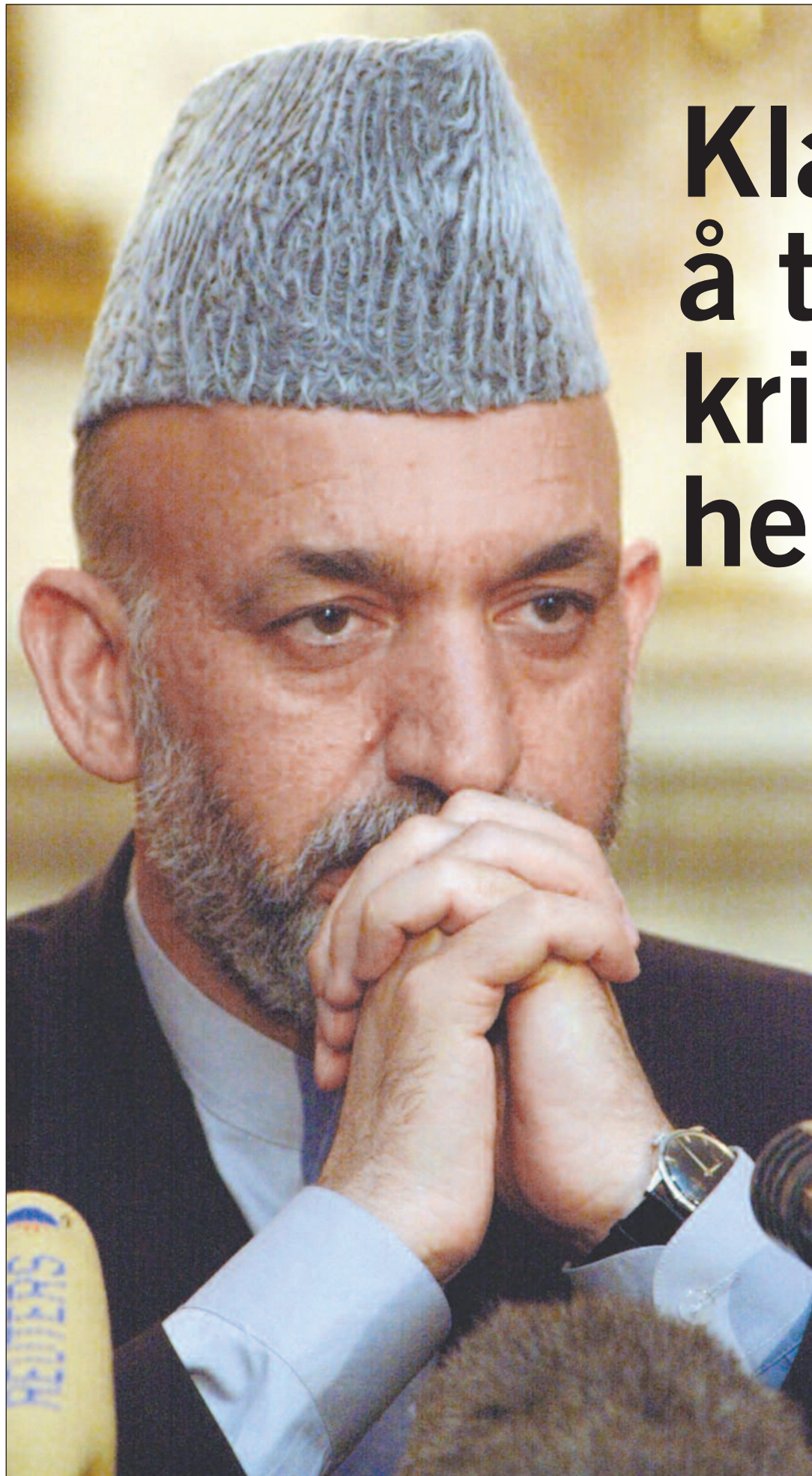
Olav Kjørven,
statsekretær
i Utenriks-
departementet.
Side 6

Taler generalen midt imot Side 3

Partiene skal drive bistand Side 5

Små hus, stort freds- hinder Side 12-13

Nytt håp for Kihansi- padda Side 24

Klarer han å temme krigs- herrene?

■ President **Hamid Karzai** (bildet) er mannen det internasjonale samfunn har knyttet sitt håp til i Afghanistan. Men den 45-årige akademikeren har en meget vanskelig oppgave foran seg når han skal prøve å inkludere landets mange og sterke krigsherrer i en fredelig utvikling.

■ – Alle er enige om at krigsherrene er hovedproblemet. De har vært vant til å tjene sine penger på krig, og har ingen begreper om nasjonalt samfunnsansvar, sier FN-representant Umer Daudzai til Bistandsaktuelt.

■ Gjennom 23 år med okkupasjon og krig – med delvis unntak av Taliban-perioden – har lokale militære ledere vært vant til å kunne innkreve krigsutbytte og illegale skatter. Nå er krigsherrene tilbake i maktposisjoner lokalt og sentralt, blant annet med nøkkelposisjoner i president Karzais egen regjering.

■ For vestlige bistandsgivere er spørsmålet nå hvordan det er mulig å samarbeide med Afghanistan uten samtidig å styrke ledere som er vant til å tvinge sin vilje igjennom med våpen i hånd.

TEMA: Afghanistan – side 8, 9 og 10

FOTO: SCANPIX/ EPA PHOTO AFPI/DESHAKALYAN CHOWDHURY

Resultata må betre fram

LEIAR

Dersom regjeringas framlegg til bistandsbudsjett blir vedteke, skal det brukast over fjorten milliardar kroner på internasjonalt utviklingssamarbeid neste år. Om lag ein tredjedel skal forvaltast av NORAD. Å forvalte så mykje pengar forpliktar – også på informasjonsområdet. Me må bli flinkare til å melde tilbake til samfunnet kva me brukar pengane til, korleis me gjer det, kvifor me arbeider slik me gjer, kva som er rolla vår og ikkje minst; kva resultat me oppnår.

Dette blir stadig vanskelegare fordi interessa for det me held på med ser ut til å gå ned. Folk flest er positive til norsk utviklingssamarbeid, men dei har liten kunnskap om kva me driv på med.

Internasjonalt utviklingssamarbeid har lenge fokusert mykje på mål, metode og ikkje minst prosess. Resultata av innsatsen har kome i skuggen. Gjevarsamarbeid, semje om tusenårsmåla og fokus på samarbeidslandas eigarskap til løysingane er viktig. I mykje sterkare grad enn tidlegare er det mogeleg å snakke om ein internasjonal dugnad. Men utan gode svar på kva resultat som blir nådde, blir resten av historien me har å fortelje, mindre interessant. Det er resultata av innsatsen norske skattebetalarar helst vil vita noko om. Derfor har UD og NORAD sette i gang arbeid med å synleggjera resultata betre.

Og det er ingen tvil om at dei finst, me har berre ikkje vore flinke nok til å formidle dei. Det er truleg ikkje så interessant for store grupper her i landet å veta kva ein nasjonal fattigdomsstrategi (PRSP) er, og at Nepal har ein slik eller ikkje. Men det er forhåpentlegvis interessant at Noreg, saman med andre gjevarar og styremaktene i Nepal, har bidratt til at mange tusen fleire barn i landet har tilbod om grunnskule no enn for fire år sidan.

Dersom me blir betre til å informere om resultata av utviklingssamarbeidet, blir det lettare å gje eit realistisk bilde av innsatsen vår og den rolla Noreg spelar. Og me vil kunne få ein meir nyansert bistandsdebatt. For debatt om både arbeidsmåtar og kva land me samarbeider med er viktig. Ikkje minst innan utviklingssamarbeidet – eit politisk område som inneheld fleire dilemma enn dei fleste andre område.

AVE

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikkje komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikkje.

Menneskerettighetsforkjemperen Asma Jahangir kritiserer vestlige land.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

– Mullahene får mer makt

rett på sak

HVEM:
Asma Jahangir

HVA:
Pakistansk menneskerettighetsaktivist. Spesialrapportør for FN om utenomrettslige, summariske og vilkårlige henrettelser.

HVORFOR:
Kommenterer de nylig avholdte parlaments- og provinsvalgene i Pakistan, der islamistiske partier hadde sterk framgang.

– I et politisk kaos skapt av de militære har mullahene utnyttet situasjonen. De har fått seg et stort rom som de aldri tidligere har hatt, sier den kjente menneskerettighetsaktivisten Asma Jahangir i en kommentar til de nylig avholdte nasjonalvalgene i Pakistan. Hun tror det vil ta minst to tiår å rydde opp igjen i pakistansk politikk.

• GUNNAR ZACHRISEN

– Valget har vært preget av manipulasjoner og juks. Jeg tenker da særlig på omfattende «fiksing» i forkant av valget, der generalen la premisene for hvilke kandidater som kunne og ikke kunne stille opp. En rekke grep ble gjort for å hindre at de farligste kandidatene fra de regimekritiske partiene skulle stille. Blant annet ble det stilt krav til akademisk utdanning. I tillegg ble det også gjort ulike grep for å fikse på resultatet i etterhånd, noe Den pakistanske menneskerettighetskommissjonen planlegger en rapport om nå.

– Mener du at denne «manipulasjonen» var årsaken til at islamistene gjorde det så bra?

– Nei, de religiøse partiene ville trolig gjort et enda bedre valg uten militærregimets manipulasjoner og juks før og etter valget. Årsaken til deres gode valg er heller at de utnyttet et politisk tomrom som var skapt av de militære – etter at de sistnevnte har drevet en hetskampanje mot de tradisjonelle partiene og deres gamle ledere. De religiøse partiene var ikke en del av det gamle politiske «establishment», og tjente på det. Samtidig vant de fram på en folkelig motstand mot regimets lefling med USA og deres allierte i krigen mot Taliban.

– Hvordan skal man nå hindre at de religiøse partiene får omfattende innflytelse over pakistansk politikk?

– Slik situasjonen nå er blitt, vil det være dumt ikke å gi dem en plass i regjeringdannelse i de provinsene der de har gjort det best. Noe annet ville tjene til å gi dem et «underdog»-stempel, noe som ville være enda farligere på lengre sikt. I North West Frontier Province (grenseprovinsen til Afghanistan, red.anm.) er det helt utvilsomt at de må være en bærende kraft i regjeringen. I sentralprovinsen bør de få plass i regjeringen sammen med «King's parti» (partiet PML-Q som er regnet som militærregimets støttespillere, red.anm.). Jeg vil tro at en regjering med mullaher og militære sammen uansett vil bli en regjeringdannelse med kort levetid, der den ene part vil ta livet av den andre. Så er vi

ihvertfall kvitt ett av to onder.

– Hvilke følger vil det få for eksempelvis kvinner og religiøse minoriteter at de islamistiske partiene nå er styrket?

– Vi ser allerede nå at det påvirker den generelle samfunnsdebatten, og bidrar til å gi rom for mer ekstreme politiske standpunkter under dekke av islam. I forhold til kvinner har de religiøse partiene fastslått at de fortsatt skal få lov til å ha arbeid, men det må skje i relasjon til islamsk lov. I forhold til religiøse minoriteter er det foreslått at de skal fjernes fra det ordinære valgsystemet – til fordel for et parallelt system. Dette er foreløpige utslag, som må pareres gjennom andre gruppers motstand og argumentasjon.

– Hva kan bistandsgiverne gjøre for å påvirke situasjonen positivt?

– De må slåss om prinsipper og unngå dobbeltspill. Hvis man følger den linjen kan det bidra til en mer balansert og mindre skjev påvirkning enn tidligere. Fram til nå har jeg inntrykk av at Musharraf er den personen som har vært mest populær i diplomatiske kretser. Vi som har protestert mot militærstyret, er blitt beskyldt for «ikke å vite vårt eget beste».

– Så du mener at vestlige bistandsgivere har feilbedømt situasjonen?

– Diplomatene har levd i den villfarelse at Musharraf har vært populær. Men hvem har sett noen omfattende støttedemonstrasjoner til fordel for regimet? Det var vel først da reaksjonene kom mot Musharrafs latterlige folkeavstemning at diplomatene forsto hvor liten oppslutning generalen har i befolkningen. Folk er lei av juks og løgn og frykter det farlige spillet han har drevet med overfor våre naboer.

Nå er det på tide at vestlige diplomater innser at ikke en gang den beste diktator er bedre enn et dårlig fungerende demokrati.

– Det er vel samtidig ingen tvil om at general Musharraf har fått igjennom en del reformer som har virket positivt? For eksempel innsatsen mot korrupsjon?

– Vel, vel... Musharrafs anti-korrupsjonskampanje har vært en meget selektiv affære. I hans eget «King's Party» er det mer enn nok av politikere som tidligere har hatt korrupsjonsanklager mot seg i rettsvesenet. Men det var anklager som ble framsatt mens de var medlemmer av PML-N. Så snart de hoppet over til det regime-vennlige PML-Q, så ble anklagene droppet. Saken er at korrupsjonsbeskyldninger og -anmeldelser er et meget anvendelig politisk verktøy, særlig i en situasjon der domstolene har sluttet å ha en selvstendig stilling i forhold til regimet.

”

Diplomatene må innse at ikke en gang den beste diktator er bedre enn et dårlig fungerende demokrati.

Mer bistand rett i statskassen

UD vil ha mer budsjettstøtte og mindre prosjektbistand – økonomene applauderer

Internasjonale givere er i ferd med å dreie en større andel av bistanden over til direkte bidrag til statskassen. Tross problemene med korrupsjon i flere samarbeidsland, satser NORAD og Utenriksdepartementet på å øke andelen av det norske bistandsbudsjettet som brukes til såkalt «budsjettstøtte».

• CAMILLA SOLHEIM

Dar es Salaam, år 2020: Norges statsminister Hanne Karlsen overrekker en sjekk på 600 millioner kroner til Tanzanias president Jubilee Mkapine. – Vi vet dere trenger pengene. Bruk dem fornuftig, sier Karlsen.

Er det slik utviklingssamarbeidet vil se ut i framtiden? Direkte bidrag til utviklingslandenes statskasse – uten å øremerke midlene – utgjør i hvert fall en stadig større del av langsiktig bistand. Budsjettstøtteprogrammer, sektorprogrammer og «pooling arrangements» sto i 2001 for 8,3 prosent av Norges langsiktige bilaterale bistand, mot 4,5 prosent i 1999. Og mer skal det bli.

Ikke ønsket effekt. I den norske regjeringens handlingsplan mot fattigdom fra mars 2002 heter det at Norge vil bidra til fortsatt omlegging fra prosjektstøtte til ulike former for budsjett- og programstøtte. Statssekretær Olav Kjørven i Utenriksdepartementet mener denne utviklingen er en konsekvens av at det er alvorlige svakheter knyttet til prosjektstøtte.

– Selv om prosjektstøtte har bidratt til mye positivt, så har den likevel ikke oppnådd den ønskede makroøkonomiske effekten. Vi har sett at denne bistandsformen ikke er optimal for å skape utvikling, blant annet har myndighetene sitt svare strev med å rapportere til en hærskare av givere. Denne rapporteringen binder opp mye kapasitet, og er egentlig en sløsing med ressurser. Myndighetenes evne og mulighet til å gjøre det som egentlig er jobben, nemlig å styre landet, undergraves, sier Kjørven til Bistandsaktuelt.

Fornuftig. Flere økonomer Bistandsaktuelt har vært i kontakt med, er glad for utviklingen fra prosjektstøtte til budsjettstøtte.

– Dette er det eneste fornuftige, alt annet skaper bare ekstra bryderi og økte transaksjonskostnader både på giver- og mottakersiden. Det fører også til at man blir og bør bli mer opptatt av den generelle økonomiske politikken og myndighetenes målsetninger for å skape et bedre liv for fattige mennesker, sier førsteamanuensis i u-hjelpsøkonomi Karl Rolf Pedersen ved Norges Handelshøyskole.

Seniorøkonom Per Schreiner ved ECON – Senter for økonomisk analyse er svært opptatt av økende bistand via landenes statsbudsjett, enten den gis som direkte budsjettstøtte eller som prosjektstøtte. Uansett mener han at bistand er mer enn overføring av penger.

– Budsjettstøtte kan føre til en ordentlig diskusjon i landets parlament omkring statsbudsjettet. Ved budsjettstøtte er det regjeringen og de ansvarlige som selv må ta ansvar

I retur for budsjettstøtte forplikter mottakerlandene seg til å prioritere helse og utdanning.

FOTO: SØRVIS

ret for nasjonsbyggingen og landets framtid, sier Schreiner.

Han mener at prosjektstøtte stiller akkurat like store krav til å følge med i hva pengene brukes til, som når man gir budsjettstøtte.

Seniorrådgiver Henrik Harboe i NORAD er enig.

– Vi må ha fokus på helheten i landet og se til at budsjettprioriteringene er i samsvar med en god fattigdomsstrategi. Vi må også følge med på om det er en sammenheng mellom prioriteringene og det faktisk gjennomførte budsjettet. Budsjettstøtte fyller finanseringsbehovet i statsbudsjettet på linje med skatteinntekter og statens øvrige inntekter. Når det først er kommet i statsbudsjettet, så er det ikke forskjell på hvor pengene kommer fra. Derfor er det så viktig å vite *hvorfor* vi gjør dette. Pengene skal finansiere landets utvikling, sier Harboe.

Utviklingsmål. Andre igjen kan mene at det er stor risiko forbundet med å gi budsjettstøtte. Kjørven påpeker at de nasjonale fattigdomsstrategiene, de såkalte Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP), er et nødvendig rammeverk for effektiv bistand i form av sektorprogrammer og budsjettstøtte. – Tilstrekkelige gode PRSP'er eller tilsvarende strategier er en forutsetning for å gi budsjettstøtte. Landets myndigheter må ha en troverdig strategi for hvordan de skal bekjempe fattigdommen i landet. Gjennom dette rammeverket kan givne se om myndighetene har fornuftige prioriteringer, sier Kjørven.

– Hvilke betingelser stiller dere til samarbeidslandene for å gi budsjettstøtte?

– I fattigdomsstrategiene har landene gjerne satt opp mål og indikatorer knyttet til FNs tusenårsmål, og disse vil vi følge med på. På den annen side kan vi ikke kreve at disse målene må oppnås nærmest slavisk og uansett, fordi det alltid vil være

mange faktorer som spiller inn. Forståelige grunner som handelsvilkår, naturkatastrofer eller hiv/aids kan gjøre at det er vanskelig å nå bestemte mål, sier Kjørven i UD.

Følger pengestrømmen. En annen forutsetning for budsjettstøtte er at både givne og myndighetene skal kunne følge med på hvordan pengene brukes.

– Myndighetene er også nødt til å ha en viss kontroll med hvordan pengene faktisk brukes og det må kunne påvises at pengene brukes slik de ble prioritert. Hvis ikke finansforvaltningen er på plass, kan konsekvensen bli at det lekker i alle retninger, og da er jo budsjettstøtte helt bortkastet og helt håpløst, sier statssekretæren. Kontrollen med pengene foregår på flere plan.

– Myndighetene og finansdepartementet i mottakerlandet inviterer givne til å være med på en «Public Expenditure Review» der man går igjennom statsbudsjettet og ser på de faktiske pengestrømmene til og innenfor de ulike sektorene. Deretter gjør givne sine vurderinger om pengene er gått til de tiltenkte formålene, sier seniorrådgiver Henrik Harboe i NORAD.

Han forteller at givne ikke kun ser på pengestrømmen på departementsnivå, men også finner ut om pengene faktisk når ut til for eksempel helsestasjonene i distriktene. Kjørven mener at budsjettstøtte faktisk gjør det lettere for givne å se resultatene av bistanden.

– Prosjektstøtte gir et mer begrenset bilde, mens når man gir budsjettstøtte kan man lettere få et helhetlig bilde. Ta skolesektoren for eksempel. I samarbeid med mottakerlandet kan man følge med på om innsatsen gir resultater i form av flere lærere, flere skolebygg og skolebøker ute i distriktene.

– Har dere hittil gode erfaringer med budsjettstøtte?

– Ja, men vi er på et tidlig sta-

dium og dette er ting som man først nå begynner å kunne måle resultatene av. Men vi mener å se positive makroøkonomiske tendenser i de landene som har fått dette rammeverket på plass. I Tanzania ser vi kulturene av makrogevinster, og i Mosambik og andre land ser vi en økt satsing på sosial sektor, sier Kjørven.

Mindre korrupsjon. Flere av Norges samarbeidsland rangerer høyt på korrupsjonsindeksen til organisasjonen Transparency International. Men økonomene mener at det faktisk er lettere å oppdage korrupsjon og vanskeligere å være korrupt når støtten gis via statsbudsjettet framfor tusenvis av mindre prosjekter.

– Det er en kortslutning dersom man tror at det er mer korrupsjon med budsjettstøtte. Ved budsjett-

BUDSJETTSTØTTE

■ Budsjettstøtte betyr i praksis at en bistandsgiver overfører store pengebeløp til et annet lands statskasse uten å øremerke midlene, men det forutsettes en dialog med mottakerlandet om generelle prioriteringer.

■ Tanzania, Mosambik, Malawi og Det palestinske området mottar i dag budsjettstøtte fra Norge. Det vurderes budsjettstøtte også til andre land, så som Uganda og Øst-Timor. I flere av samarbeidslandene blir det også gitt støtte til sektorprogrammer, for eksempel innen utdanning, helse eller energi.

■ Budsjettstøtte baserer seg på prinsippet om mottakeransvar. Det innebærer at det er utviklingslandet selv og ikke givne som bør ha ansvaret for planlegging, gjennomføring og oppfølging av programmene og prosjektene.

støtte innenfor rammene av en nasjonal fattigdomsstrategi kan det øves et mye større press på myndighetene om faktisk å levere tjenestene ut til befolkningen, både fra det internasjonale samfunnet, men også fra landets befolkning. Lokalsamfunnet har bedre muligheter for å vite hva som skal være bevilget fra de sentrale myndighetene og hvilke planer som er lagt fram, og hvis ingenting skjer, så kan de begynne å etterspørre resultater. På den måten vil budsjettstøtte kunne begrense muligheten for korrupsjon, sier Kjørven. Samtidig understår han ikke muligheten for at man vil se eksempler på korrupsjon – også med budsjettstøtte.

– Vi vil nok fortsatt få eksempler på at midler ikke blir anvendt slik de skulle, sier Kjørven.

Økt satsing, lover UD

Utenriksdepartementet skriver i sin handlingsplan mot fattigdom og i årets budsjettforslag at man skal øke satsingen på budsjettstøtte. Men statssekretær Olav Kjørven i Utenriksdepartementet ønsker ikke å tallfeste denne økningen.

– Nei, det har vi ikke gjort, og det er også vanskelig å gjøre. Det vil fortsatt være en miks i årene framover med prosjektstøtte, sektor- og programstøtte og budsjettstøtte. Men støtten vil nok dreies mer og mer over i retning mot budsjettstøtte, og denne utviklingen kommer av seg selv når samarbeidslandene får på plass nasjonale fattigdomsstrategier.

Stoppet sjekk til Malawi

Ved mistanke om korrupsjon eller misbruk av bistandsmidler risikerer mottakerlandet at budsjettstøttegiverne stanser utbetalingen. Men fortsatt er givne ikke blitt enig om hvilke mekanismer som skal råde.

– I Malawi stoppet vi i fjor høst utbetalingene til statsbudsjettet. Vi var ikke fornøyd med utviklingen i forhold til de planene og det statsbudsjettet myndighetene hadde lagt fram. Det var ikke tilfredsstillende budsjett disiplin i gjennomføringen av statsbudsjettet, sier seniorrådgiver Henrik Harboe i NORAD. I etterkant av bankskandalen i Mosambik (se tidligere nummer av Bistandsaktuelt, red.anm.) har givergruppen på ti land diskutert ulike løsninger.

Viktig signal. – Flere givere har vurdert å kutte budsjettstøtten, men under givermøtet i fjor høst la myndighetene fram en plan om hvordan de skulle håndtere bankkrisen. Nå er det en diskusjon om planen er rimelig gjennomført eller ikke. De fleste i givergruppen synes gjennomføringen har vært tilfredsstillende, mens Norge og Sverige har vært blant de mest kritiske. Foreløpig har Norge valgt å følge resten av gruppen, samtidig som det er viktig å sende et signal til Mosambik om at vi er kritiske til myndighetenes oppfølging av bankkrisen.

Sammen er vi sterke. Harboe er opptatt av at budsjettstøttegiverne

Orden i finansene. Budsjettstøtte forutsetter god finansforvaltning, og Norge har i lengre tid støttet reformer innen finansforvaltning og annen offentlig forvaltning i samarbeidslandene.

– Vi er helt avhengig av at pengene forvaltes på en god måte, og at det blir synlige resultater i felt i samsvarende med ressursene. Vi forventer at myndighetene leverer de tjenestene som er prioritert i budsjettet, sier Kjørven.

Samarbeid mellom norske faginstitusjoner og søsterinstitusjoner i samarbeidslandene i sør vil være et viktig virkemiddel. Seniorrådgiver Harboe sier at det er viktig å koble budsjettstøtten opp mot reformer i forvaltningen og tiltak for å styrke forvaltningen, spesielt finansforvaltningen.

Kjørven mener at land som de nærmeste årene ikke får på plass troverdige fattigdomsstrategier og ikke viser vilje til å styrke styresettet, heller ikke vil «kvalifisere» til budsjettstøtte. Dermed vil det i praksis bli mindre aktuelt å ha noe bredt stat-til-stat-samarbeid med disse landene.

– Hvis vi ikke ser framgang, så må vi heller vurdere hvorvidt vi i det hele tatt skal være engasjert i et langsiktig stat-til-stat-samarbeid. Zimbabwe er et eksempel på at vi ikke så at myndighetene arbeidet for en troverdig fattigdomsbekjempelse, og dermed reduserte og endret vi bistanden betydelig.

kan utøve sterkt press overfor mottakerlandet. I Mosambik er Norge i en gruppe av ti givere som samkjører budsjettstøtten. – Fordelen er større harmonisering slik at Mosambik kan forholde seg til ett sett av givere, men samtidig blir vi veldig sterke, og hvis hele givergruppa sier nei, så kan resultatet bli drastisk. Samtidig gjøres det ulike vurderinger innenfor givergruppa, sier Harboe.

– Vi har forskjellige agendaer, og vi har ikke funnet gode nok mekanismer for å takle mulige forskjellige vurderinger, forteller Harboe. Han mener selv at forutsigbarhet er viktig, og ønsker heller gulrot enn pisk. – Det diskuteres nå blant givne om vi for eksempel skal operere med mer graderte utbetalinger. En viss prosent av beløpet kan anses som relativt sikkert, mens de siste 20-30 prosent kan være en bonus, sier Harboe. ECON-økonom Per Schreiner er enig i at forutsigbarhet er meget viktig, og at givne må kunne binde seg til mer enn et år om gangen.

– Forutsetningen er selvfølgelig at mottakerlandet bruker pengene fornuftig og at det kommer fattige til gode, men man kan ikke være så firkantet at man ikke bruker sunt vett. Man kan si at dersom det oppstår store korrupsjonsskandaler så forsvinner opptrappingen eller man trapper ned med 10 prosent, men ikke at man stopper hele utbetalingen. Da blir trusselen om sanksjoner langt mer troverdig.

Politiske partier får egen rolle i bistanden

Gjennom nyopprettede Norsk Senter for Demokratistøtte (NDS) skal stortingspartiene få en egen rolle som aktør i norsk utviklings samarbeid. Overføring av kunnskap og kompetanse, ikke penger, blir det sentrale i den nye «partibistanden».

• ERIK LANDET

Hensikten med tiltaket, som finansieres over det ordinære bistandsbudsjettet, er å styrke fremveksten av partibaserte demokratier i utviklingsland. I dag spiller de politiske partiene ofte en perifer rolle i offentlig debatt og politikkutforming i mange utviklingsland.

– Det er den politiske kompetansen norske partier innehar som skal overføres til landene i sør. Meningen er ikke at de norske partiene skal markedsføre sitt politiske syn i utviklingslandene, men at de skal bidra med sin kunnskap innen demokratisk organisasjonsbygging og erfaring fra et flerpartisystem, sier prosjektleder i NDS, Geir Dale.

Fredelig sameksistens. Prosjektlederen mener at et velfungerende partisystem ikke bare handler om at hvert enkelt parti har en godt fungerende indre organisasjon.

– Hovedutfordringen er å få ulike partier til å eksistere sammen og være i kontinuerlig dialog. På den måten kan vi bidra til at regjeringspartiene får en handlekraftig opposisjon, noe som er med på å styrke fremveksten av frie valg. Derfor ønsker NDS å stimulere de norske partiene til å samarbeide om tiltak av tverrpolitisk karakter i samarbeidslandene våre, sier Dale.

Han understreker at bevilgede penger ikke skal overføres direkte eller brukes på materielle gaver til politiske partier i utviklingslandene.

Kvinner og ungdom. Senteret vil heller ikke gi støtte til tiltak som skal styrke internasjonale paraplyorganisasjoner eller utvekslingsordninger. Derimot skal grupper som er svakt representert i politikken prioriteres.

– Kvinner er sterkt underrepresentert i mange av utviklingslandene. Derfor kommer vi til å foretrekke tiltak som fremmer kvinners politiske deltakelse. Søknader som er rettet mot ungdom, stiller også sterkt, sier Dale.

FAKTA

■ Daværende utviklings- og menneskerettighetsminister Hilde Frafjord Johnson varslet i 1999 at den første Bondevik-regjeringen ville utrede demokratistøtte via norske politiske partier.

■ Utviklingsminister Anne Kristin Sydnes (Ap) tok opp tråden og la opp til en ordning som likner på dagens senter, før Frafjord Johnson i sin andre periode som statsråd opprettet Norsk Senter for Demokratistøtte (NDS).

■ Forkortelsen NDS står for Norwegian Center for Democracy Support.

Samarbeidspartnerne i utviklingslandene skal være demokratiske politiske institusjoner som arbeider for demokrati, likestilling, respekt for menneskerettigheter og økt toleranse.

– De norske partiene kan søke om midler til egne prosjekter, men regjeringen har lagt opp til at vi skal prioritere søknader der partiene samarbeider, sier Dale.

Pott på fem millioner. NDS ble etablert i oktober og er et treårig prøveprosjekt. Det er nedsett et råd hvor alle partiene på Stortinget, med unntak av Kystpartiet, har én representant. I rådet vil det også sitte representanter fra Chr. Michelsens Institutt, Norsk Utenrikspolitisk Institutt og Institutt for Menneskerettigheter. Rådet skal møtes minst to ganger i året og komme med innstillinger på søknader før Utenriksdepartementet fatter endelig vedtak om støtte.

Det regjeringsoppnevnte senteret skal fungere som et partipolitisk nøytralt og ideelt organ. Stortingspartiene og deres sideorganisasjoner kan hver for seg eller i fellesskap årlig søke om støtte til konkrete prosjekter i Norges hovedsamarbeidsland eller andre samarbeidsland. Potten er på til sammen fem millioner kroner. Første søknadsfrist er 1. desember.

Geir Dale, prosjektleder i Norsk Senter for Demokratistøtte.

Det nye demokratisenteret vil prioritere tiltak som fremmer kvinners og ungdoms politiske deltakelse. FOTO: SØRVIS

– Bistand som brekkstang

Norge prioriterer eget næringsliv framfor fattige land, hevder FORUM

– Norge taler med to tunger. På den ene siden sier vi at vi skal hjelpe de fattigste landene, på den andre går vi i bresjen i Verdens handelsorganisasjon (WTO) for å liberalisere tjenestesektoren i en rekke utviklingsland, til fordel for norske næringslivsinteresser.

• BIBIANA DAHLE PIENE

Det sier Helene Bank som er koordinator for paraplyorganisasjonen FORUMs arbeidsgruppe om WTO og arbeider for å sette de pågående tjenesteforhandlingene i WTO på den politiske dagsorden.

De såkalte Gats-forhandlingene startet i fjor. Alle medlemslandene i WTO fikk frist på seg til i sommer med å innlevere sine lister med krav overfor hverandre. Da ble det også bestemt at kravene skal holdes hemmelige inntil de bilaterale forhandlingene – forhandlinger som Norge må føre overfor hvert land det er stilt krav mot – er ferdige. Disse skal etter planen være sluttført i mars neste år. Først når alle land har forpliktet seg i de såkalte bindingslister, blir offentligheten og Stortinget informert.

Krevde åpenhet. Organisasjonene Attac Norge og For velferdsstaten krevde tidligere i år åpenhet rundt

Avisen Nationen hevder at Norge har stilt krav om liberalisering av ulike tjenestesektorer i 51 land.

FOTO: NORAD-ARKIV

forhandlingene, og nå følger FORUM etter på vegne av sine medlemsorganisasjoner.

– Når myndighetene ikke vil fortelle hvilke land Norge stiller krav til, eller hvilke krav som stilles, innebærer det at det blir umulig å diskutere konsekvensene av de vedtakene som blir gjort før avtalene er på plass, fremholder Helene Bank.

Bistand og butikk. Avisen Nationen hevder imidlertid – med basis i «lekasjer» – at Norge har stilt krav om liberalisering av ulike tjenestesektorer i 51 land. Flere av landene er blant verdens minst utviklede (MUL), og er store mottakere av norsk bistand. Blant disse er Bangladesh og Angola, der Norge stiller krav om liberalisering av henholdsvis telesektoren og energisektoren. Dette er samtidig sektorer der norske selskaper har store interesser, påpeker Bank. Flere av selskapene, som Telenor i Bangladesh, har fått norske bistandsmidler i etableringsfasen.

– Vi ber altså MUL-land om å liberalisere sektorer som vi har gitt bistand til. Det kan jo reises spørsmål om man kjøper seg velvilje gjennom bistanden? En slik liberalisering innebærer dessuten at landet i meget begrenset grad kan styre sin egen industrialiseringspolitikk på området: det kan ikke stille krav om kunnskaps- eller teknologioverføring, eller om nasjonalt eierskap. Landene blir prisgitt vestlige kapi-

talinteresser og vestlig bistand, hevder Bank.

– Det innebærer at kapitalen får enda større råderett i land som allerede er sårbare på grunn av svake institusjoner, mener hun, og trekker frem Thailand og Malaysia som eksempel.

– Etter Asia-krisen satte man her begrensninger på hvor store verdier som kunne trekkes ut, som en sikkerhetsventil for å hindre den formen for kapitalflukt som vi så på slutten av 90-tallet. Nå har EU stilt krav om en liberalisering av finanssektoren, med andre ord at disse forordningene fjernes.

Satt på sidelinjen. – *Kravet om hemmelighold er nedfelt i WTOs regler. Hvordan kan dere da krevde at Norge offentliggjør sine krav?*

– Vi mener at Norge bør avholde seg fra å stille slike krav i det hele tatt, i alle fall til utviklingsland. Liberalisering av tjenestesektoren handler om at vestlige land har gått fra å være industrinasjoner til å bli servicenasjoner, og er interesserte i å utvide sine markeder. Utviklingslandene fratas dermed muligheten til å bygge opp sine egne, nasjonale tjenestesektorer gjennom å forfordle disse. Liberaliseringen vil i praksis være bindende for all fremtid. De får i tillegg et grunnleggende demokratisk problem, nemlig at politikerne blir satt på sidelinjen i utformingen av politikken på området, sier Bank.

”

Vi ber MUL-land om å liberalisere sektorer som vi har gitt bistand til. Er bistanden brukt til å kjøpe seg velvilje?

Helene Bank, koordinator for organisasjonen Forum for utvikling og miljø.

FAKTA OM GATS

■ Gjennom Gats (Generalavtalen for handel med tjenester) ønsker Verdens handelsorganisasjon (WTO) å øke den internasjonale handelen med tjenester.

■ Tjenester er verdens raskest voksende næringsvei, og utgjør rundt 60 prosent av brutto nasjonalprodukt i industrialiserte land, mot 40 prosent i utviklingsland.

■ Slike tjenester omfatter alt fra skipsfart til utdanning, utvikling av energisektoren, vannsektoren og utallige andre områder.

■ Norge har stilt ulike krav overfor 51 land, hvorav mange er utviklingsland. Hvilke krav som er stilt til de forskjellige landene er foreløpig unntatt offentlighet. Først i mars 2003 offentliggjøres resultatet av forhandlingene.

– Uproblematisk, mener UD

– Tjenesteforhandlingene er på ingen måte noen enveiskjøring. I våre forslag til u-landene har vi invitert til dialog og samarbeid om hvordan prosessen kan føre til gjensidig forbedrede vilkår, forsikrer pressetalsmann Karsten Klepvisk i Utenriksdepartementet.

Han påpeker at forhandlingene om handel med tjenester er en viktig del av de pågående forhandlingsrunden i Verdens handelsorganisasjon (WTO), og at alle medlemslandene har sluttet seg til mandatet for forhandlingene.

– Mandatet pålegger også medlemmene å forhandle fram løsninger som særlig kan bidra til at utvik-

lingslandene oppnår en økt andel av verdenshandelen med tjenester, understreker han.

Tjenestesektoren utgjør i dag den største delen av norsk økonomi, men rundt 66 prosent av brutto nasjonalprodukt. På en rekke områder konkurrerer norske selskaper på verdensmarkedet. Men eksporten av tjenester vokser prosentvis raskere i u-land enn i i-land, ifølge UD.

– Mange u-land ser derfor på tjenesteforhandlingene i WTO som en mulighet til både å øke sine egen eksport, og til å bidra til stabile og forutsigbare vilkår som kan trekke investeringer til landet, fremholder Klepvisk, som mener at de norske

kravene ikke bryter med prinsippene som solidaritet med utviklingslandene som er nedfelt i regjeringens fattigdomsmelding. Norge har stilt krav overfor 51 land, og foreløpig mottatt krav fra et 20-talls land.

– Norge har som mål å støtte våre eksportnæringer til å oppnå likeverdige konkurransevilkår med andre i en globalisert økonomi. Dette er viktig for hundretusener av norske arbeidsplasser. Samtidig har Norge klart tilkjennegitt at vi vil arbeide for at utviklingslandenes interesser ivaretas. Dette er en målsetting for forhandlingene som Norge tar alvorlig, understreker Klepvisk.

Antallet utvandrere fordoblet på 25 år

Omlag 175 millioner mennesker bor i dag i et annet land enn hvor de er født, viser tall fra «International Migration 2002», som nylig ble utgitt av FN's befolkningsdivisjon. Antall utvandrere er mer enn fordoblet siden 1975, og de fleste bor i Europa (56 millioner), Asia (50 millioner) og Nord-Amerika (41 millioner).

Tollbarrierer under lupen

I en ny rapport retter Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) kraftig kritikk mot mange lands, i hovedsak vestlige, handelshindringer. Tollbarrierer sluker hvert år mer enn fem milliarder kroner, penger som kunne vært brukt til utvikling i fattige land, viser rapporten. Barrierene hindrer også disse landenes adgang til verdensmarkedet. Subsidier og tollsatser på landbruks- og tekstilprodukter er de mest skadelige, mener Bretton Woods-institusjonene. Rapporten vil stå sentralt på deres årlige møte i slutten av september.

Kjemper for å sikre Burundi-avtale

Sørafrikanske forhandlere kjemper desperat for å redde fredsprosessen i Burundi. For ett år siden ble det inngått en avtale om maktfordeling mellom etniske hutuer og tutsier, men to hutu-opprørsgrupper har fortsatt å krige. En av opprørsgruppene, National Liberation Forces (FNL) har trukket seg fra forhandlingene. Om lag 200.000 mennesker – for det meste sivile – er blitt drept i Burundis ni år lange borgerkrig. Titusenvis av mennesker har flyktet fra hjemmene sine de siste ukene på grunn av kamper mellom regjeringstyrkene og opprørsbevegelsen Forces for the Defence of Democracy (FDD). (BBC)

Chissanos sønn i avhør om Cardoso

Sønnen til Mosambiks president Joaquim Chissano, Nyimpine Chissano, er blitt kalt inn til avhør i forbindelse med mordet på journalisten Carlos Cardoso. Den kjente, samfunnskritiske journalisten ble skutt og drept for to år siden. Nyimpines navn kom inn i saken etter at en innsatt vitnet om hva en av Satar-brødrene, som er tiltalt for å ha beordret drapet på Cardoso, hadde fortalt ham i fengselet. Ifølge den innsatte har Momade Satar fortalt at drapet ble bestilt av presidentens sønn, og at han selv bare opptrådte som mellommann.

Et håndtrykk nærmere fred

Sri Lanka-forhandlingene går raskere enn forventet

NAKHOM PATHOM (b-a): Andre runde av fredsforhandlingene mellom Sri Lankas myndigheter og opprørsbevegelsen Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) ble en ny suksess for partene og de norske tilretteleggerne.

• THAILAND:
TORGEIR NORLING

- Begge sider er ærlig og oppriktig innstilt på fred, sier LTTEs forhandlingsleder Anton Balasingham til Bistandsaktuelt.

Sri Lankas regjering og LTTE fortsatte med stormskritt mot en endelig løsning på konflikten under andre runde av de historiske fredsforhandlingene i Thailand.

- Det gikk veldig bra. De har kombinert dette med å ta for seg de aktuelle problemene på bakken og samtidig se fremover mot de tunge politiske spørsmålene, sier en strålende fornøyd statssekretær i Utenriksdepartementet Vidar Helgesen.

Konkrete resultater. Helgesen, som ledet den norske delegasjonen, forteller at partene konkretiserte planene fra første runde om mobilisering av ressurser til de krigsherjede områdene. De behandlet også sikkerhetssituasjonen og ble enige om å sette ned en komite bestående av høyt rangerte militære fra begge sider. Komiteen skal blant annet ta for seg spørsmålet om de omdiskuterte militære sikkerhetssonene som forhindrer titusener av mennesker fra å vende tilbake til sine hjem.

Mest oppsiktsvekkende var det imidlertid at partene ble enige om å ta fatt på konfliktenes kjernespmål. Tidligere har det vært spekulert i at det ville ta lang tid før partene i det hele tatt ville nærme seg disse svært ømtålige forholdene rundt den politiske løsningen på konflikten.

Stort fremskritt. - At de gjør det klart at de fra nå av er villige til å gå inn på de vanskelige spørsmålene er et stort fremskritt, sier Helgesen, men understreker samtidig at man ikke kan forvente en snarlig løsning.

Anton Balasingham, LTTEs ideolog og sjefsforhandler forteller at en

LTTEs Balasingham og Pieres fra regjeringen utveksler håndtrykk. I bakgrunnen fra venstre, Vidar Helgesen, Erik Solheim og Rauff Hakeem.

FOTO: TORGEIR NORLING

av de viktigste oppgavene fremover blir å studere hvordan andre land har løst sine etniske konflikter.

- Man kan ikke sammenligne Sri Lankas konflikt med verken Palestina eller Nord-Irland, men å studere de underliggende hendelsene i disse konfliktene, og hvorfor det i blant går galt, er erfaringer vi kan lære mye av. Det vil bidra til at vi kan jobbe mot en løsning som er mer stabil i vårt tilfelle, sier han.

Tigerlederen sier at han har full tillit til at hans motpart på regjeringens side mener alvor med fredsløftene.

- Begge sider er oppriktig innstilt på fred. Derfor har vi inngått kompromisser på enkelte områder, og det er en av årsakene til at fredsforhandlingene har gått fremover, sier han.

Han får støtte av statssekretær Helgesen, som på spørsmål om hva som skiller denne fredsprosessen fra tilsvarende forhandlinger i andre konflikter, vektlegger hvordan partene forsøker å forstå hverandres situasjon.

- Det som er tilstede her er en veldig vilje mellom partene til å for-

”

De bidrar til å løse hverandres problemer på en måte som til tider nesten er rørende.

Vidar Helgesen, statssekretær i Utenriksdepartementet.

stå hvor den andre parten kommer fra og hvilke behov den andre parten har. De bidrar til å løse hverandres problemer på en måte som til tider nesten er rørende, sier han.

Prabhakaran dømt. Selv om forhandlingene i Thailand har gått fremover gir den politiske utviklingen internt i Sri Lanka rom for bekymring. Det betente forholdet mellom statsminister Ranil Wickremesinghe og president Chandrika Kumaratunga, som er kritisk til fredsprosessen, har fått LTTE til å stille spørsmål om hvor stabil den nåværende regjeringen egentlig er. Nylige sammenstøt mellom muslimske og tamilske grupper har videre ført til økt spenning spesielt i de østlige provinsene. Det ble under forhandlingene enighet om konkrete tiltak for å forebygge tilsvarende hendelser, men muslimenes talsmann Rauff Hakeem, som er med i regjeringens forhandlingsdelegasjon, mener hensynet til muslimenes rettigheter bør tillegges betydelig mer vekt.

- Hvert eneste tema under forhandlingene har implikasjoner for

den muslimske befolkningen, sier han, og gjør det klart at han ville foretrekke om muslimene kunne stille med sin egen delegasjon under forhandlingene.

Dømt til 200 års fengsel. Det var også andre pikante forhold som meldte seg mens samtalen pågikk. I Colombo ble LTTEs øverste leder Velupillai Prabhakaran dømt til 200 års fengsel for sin rolle i et bombeattentat i 1996. Anton Balasingham reagerer meget sterkt på denne dommen.

- Dette er krig, og når man forsøker å få slutt på krigen, kan man ikke gå rundt å si at du har drept den og den, og er en kriminell person. Det er absurd, sier han og mener dommen kan komme til å påvirke ånden i fredssamtalene.

Vidar Helgesen hevder imidlertid at dommen foreløpig ikke har virket negativt inn på forhandlingene.

- Selv om det har skjedd ting på bakken og selv om det har kommet uttalelser fra ulike politiske hold, har partene vært veldig oppsatt på å kjøre videre og vise at de mener alvor. Så jeg tror nok heller episodene man har hatt de siste ukene har bidratt til et bedre utfall av denne forhandlingsrunden, sier han.

Giverkonferanse i Oslo. Det er også klart at det gode resultatet vil bidra til økt tillit blant de store internasjonale bistandsgiverne. 25. november arrangeres det en stor giverkonferanse i Oslo hvor blant annet Sri Lankas statsminister og USAs viseutenriksminister vil være til stede. Helgesen forteller at partene nå forbereder et appelldokument hvor de skal be givene om midler til et fond basert på hovedprioriteringer for utviklingen av de krigsherjede områdene.

- Men dette er ikke en tradisjonell giverkonferanse. Det er en veldig politisk motivert konferanse som også skal bidra til prosjekter som fungerer som en støtte til fredsprosessen. Det er jo et samarbeid mellom partene som aldri har funnet sted før, også på det humanitære området, avslutter Helgesen.

Neste runde av fredsforhandlingene finner sted i Oslo fra 2.-5. desember.

Positivt, men tilfeldig kultursamarbeid

Kultursamarbeidet med utviklingsland gir positive resultater, men preges av personavhengighet, tilfeldigheter og manglende strategi, viser en konsulent-rapport.

• ERIK LANDET

Rapporten, som er skrevet av konsulent Nils Haugstveit på oppdrag fra Utenriksdepartementet, viser at det har skjedd en kraftig økning i overføringer til kulturformål over bistandsbudsjettet det siste tiåret.

I år brukes 79 millioner kroner til å styrke kulturlivet i utviklingsland. Mens Norge de siste årene har støttet mellom 200 og 249 ulike kulturprosjekter, støttet man i 1991 bare 70. Bortsett fra de fem største prosjektene, mottar hvert enkelt

prosjekt årlig i snitt 181.000 kroner. Prosjekter i Afrika mottar om lag en tredel av pengene, mens en fjerdedel går til prosjekter i Asia.

Tilfeldige møter. Fordelingen av midler er preget av en del tilfeldigheter, fastslår rapporten som er basert på samtaler med ansatte i NORAD og Utenriksdepartementet (inkludert ambassadeansatte), samt norske kulturarbeidere. Flesteparten av de intervjuede forteller at et prosjekt som regel starter i det små, gjerne ved et tilfeldig møte med en kulturarbeider fra sør, uten at prosjektet har noen klar målsetting.

Til tross for dette, mener de involverte i kultursamarbeidet at forventninger i stor grad innfris. Flere mener til og med at samarbeidet overgår forventningene. De peker på at samarbeidspartnere i sør styrkes

Et prosjekt startet gjøres ved et tilfeldig møte med en kulturarbeider fra sør.

faglig og organisatorisk, mens de norske partnerne tilføres viktige nye impulser.

Etterlyser kvalitetssikring. Selv om ingen hevder at kvaliteten på samarbeidet er gjennomgående dårlig, mener de aller fleste at UD og NORAD mangler et godt nok system for kvalitetssikring på området.

Forvaltningen av midlene er i dag delt mellom UD, NORAD og ambassadene. NORAD har ansvaret for langsiktige tiltak, mens departementet håndterer utvekslingstiltak.

De fleste mener at kvalitetssikringen må skje gjennom de faginstusjonene som dekker det aktuelle feltet, og har liten tro på en sentralisert modell. Andre sverger til å bruke et eksternt råd som for eksempel Norsk Kulturråd.

Tross positive resultater, etterly-

ser mange likevel et mer langsiktig perspektiv på kultursamarbeidet fra myndighetenes side. De opplever at samarbeidet i for stor grad preges av kortvarige avtaler, usikker finansiering og uklare prioriteringer.

Ny strategi for kultur. Utenriksdepartementet skal bruke rapporten som grunnlag for å utarbeide en ny strategi for kultursamarbeid med utviklingsland. Haugstveit konkluderer at denne strategien bør definere om kultursamarbeidet skal betraktes i et utviklingspolitisk perspektiv, eller om fokus skal være utenriks- og kulturpolitisk.

Flere av de intervjuede mener for øvrig at myndighetene i fremtiden bør være dristigere i valg av satsningsprosjekter.

Erik Landet er ny journalistviker i Bistandsaktuelt.

Endelig fred, men hvor lenge?

Vesten satser på at en våpenløs akademiker skal temme Afghanistans krigsherrer

KABUL (b-a): Hvordan kan det etableres en varig fred i Afghanistan – etter 23 år med okkupasjon, borgerkrig og Taliban-styre? Det er et hovedspørsmål for internasjonale bistandsgivere og afghanere som er opptatt av demokrati og fattigdomsbekjempelse.

• I AFGHANISTAN:
GUNNAR ZACHRISEN

AFGHANISTAN I et høstlig Kabul går tenåringsjentene igjen i flokk og følge til byens skoler. Over hustakene har fornøyde barn fått sine hjemmelagde drager til å danse i luften. Bilder av menneskeansikter er igjen å se i butikkvinduene. Og fra naboens hus strømmer støvende bryllupsmusikk.

Jo, en del er forandret etter at Taliban-regimets særegne moral-politi er kastet ut av byen.

Fred og optimisme. På overflaten er det fred og ny optimisme som preger Afghanistans hovedstad. Og det internasjonale samfunn har meldt sin ankomst, tydelig demonstrert gjennom utenlandske fredsstyrker og hvite «bistandsjeeper». I de solbrente og støvfylte hovedgatene kjemper de en evig kamp om førkjørsretten med tunglastede lastebiler og titusener av sykler, mens pengevekslerne hyler og slakteren står i veikanten og parterer en hel okse til fredagens festmåltid.

Slik er den til tider sjarmerende side ved den myldrende handelsbyen Kabul. Men i en annen del av

Hamid Karzai, Afghanistans nye president.

byen sitter den våpenløse «ridderen» det internasjonale samfunn har knyttet sitt håp til siden 22. desember i fjor – landets nye president, den 45-årige statsviteren og stammelederen Hamid Karzai. Når mørket senker seg over et periodevis strømløst presidentpalass, er det alvorligere ting enn Kabuls trafikk-kaos som bekymrer ham.

Militær kontroll? Hovedspørsmålet for den sivile vestligorienterte presidenten er hvordan freden skal kunne bli varig i et land der sentralmakten i Kabul alltid er blitt utfordret av regionale og lokale krefter. Hvordan skal han – med sine få tusen soldater, som endatil kontrolleres av hans fremste rival i regjeringen – få mili-

Nordalliansens tidligere soldater utgjør ryggraden i den beskjedne styrken som nå bemanner kontrollposter langs strategiske viktige veier ulike steder i landet. Spørsmålet er om styrken etter hvert kan utvides til å bli en reell nasjonal hær.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Regjeringen i Kabul bør sees som kanalen for bistand, slik at regionale ledere tvinges inn i et avhengighetsforhold til det sentrale nivå.

Nigel Fisher, nestleder ved UNAMA – FNs koordineringsorgan for bistand til Afghanistan.

Avgifter fra veitrafikken er en viktig del av inntektene for landets mektige og velstående lokale militærkommandanter. Lastebilene frakter industrivarer inn fra nabolandene, særlig Iran og Pakistan.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

tær kontroll over landet? Hvordan skal regjeringen vinne bred oppslutning i folket? Og hvordan skal sentralregjeringen få del i de inntekter som tradisjonelt har tilflytt distriktenes mektige hærførere? Selv om krigsherrene i dag har tatt på seg sivile klær, finnes de i stor grad fortsatt i viktige maktposisjoner – blant annet som provinsguvernører – og med tilnærmet uinnskrenket makt over lokal «skatteinnkreving» og militære styrker.

– Alle afghanere er enige om at hovedproblemet i forhold til å skape utvikling og fred er «krigsherrene», sier afghaneren Umer Daudzai som representerer FNs utviklingsprogram i Geneve.

Han viser til at lokale militære ledere kontrollerer de fleste regioner i Afghanistan, der de innkrever skatter og toll, uten å dele utbyttet med det sentrale statsapparatet i Kabul.

– De har vært vant til å tjene sine penger på krig, og har ingen begreper om nasjonalt samfunnsansvar. Noen ganger tar de ansvar for drif-

ten av vann og elektrisitet, men det skjer ingen nyinvesteringer i infrastruktur, for eksempel veibygging. Først og fremst bruker de penger på å kjøpe våpen og å lønne sine soldater, sier FN-representanten, som nylig deltok på et CMI-seminar i Bergen.

USAs allierte. Krigsherrene, som var spilt ut over sidelinjen under Taliban, ble paradoksalt nok brakt tilbake på banen av den amerikanskledede militæraksjonen mot Taliban og Al-Qaida etter 11. september i fjor. Amerikanerne allierte seg med noen av de mest forhatte og brutale militære ledere i nyere afghansk historie. I den desperate jakten på Osama bin Laden og hans allierte har amerikanerne tilført de til tider rivaliserende krigsherrene mengder av nye våpen og ferske dollar for etterretningssamarbeid. Samarbeidet med amerikanerne har likevel ikke forhindret stygge overgrep mot pashtunere og krigsfanger i nord-områdene.

Så langt har strategien vært å

knytte de potensielle uromakerne mest mulig opp til regjeringsmakten, noe som foreløpig synes å ha dempet gemyttene. Verre blir det den dagen en regjering i Kabul gjennom en nasjonal hær krever oppløsning av paramilitære grupper, arrestasjoner av krigsforbrytere eller stans i lokal skatteinnkreving. Mens dagens afghanske hær har noen få tusen menn under våpen antas det å være rundt 120.000 soldater og enda flere våpen knyttet til krigsherrenes grupper.

– Dette går bra bare så lenge krigsherrene mener de har personlige fordeler av å spille på lag med regjeringen. Spørsmålet er likevel om fred gir dem tilstrekkelige inntekter, sier Umer Daudzai.

Har skylden. Mange afghanere mener imidlertid at harde tiltak mot de forhatte krigsherrene ville hatt betydelig støtte i befolkningen.

– Hadde amerikanerne gått inn og arrestert samtlige hadde det blitt møtt med stor jubel. De har en meget stor del av skylden for det afghanske folkets mange lidelser, sier en afghansk bistandsarbeider. Hans vurdering blir delt av flere andre afghanere Bistandsaktuelt har snakket med.

Illegale inntekter. I mangel på slike «store grep», blir bistandsgivernes store utfordring i Afghanistan hvordan de gradvis skal klare å styrke de demokratiske og utviklingsorienterte krefter på bekostning av regionale paramilitære ledere. Noe av det paradoksale i situasjonen er at det er den amerikanske militæraksjonen som har brakt dem tilbake i maktposisjon – på tross av at folk flest hater sine halvkriminelle militære ledere.

De sistnevnte antas å ha store inntekter fra illegal handel med nabolandene – ikke minst fra produksjon og handel med narkotika.

– Utfordringen blir å prøve å ut-

vide rammene for sentralmaktens kontroll. Innenfor myke områder som jordbruk, helse, utdanning og infrastruktur vil trolig regionale ledere måtte akseptere et kompromiss. Derimot blir det mye vanskeligere innenfor «harde» områder som politi, etterretningsvirksomhet, væpnede styrker og skattlegging, sier UNAMA-representant Anders Fänge, tidligere representant for Den svenske Afghanistankomiteen.

Indre spenninger. Ulike observatører påpeker også de spenningene som finnes internt i regjeringen – ved at viktige militære kommandanter fra den seirende tadsjik-dominerte Nordalliansen er inkludert i regjeringen. Mens de sistnevnte vurderes som representanter for snevre egeninteresser – økonomisk, politisk og etnisk, vurderes andre deler av regjeringen som mer demokratiske og «utviklingsorienterte». Flere afghanere vi snakker med, ikke minst pashtunere, understreker at det er tadsjiker fra Pansjirdalen som i hovedsak har inntatt de viktigste postene i statsapparatet etter Taliban.

– Selv om det tilsynelatende sitter representanter for ulike folkegrupper på ministernivå, skal man ikke gå langt under ministeren før man forstår hvilke grupper som dominerer. Her er det seierherrene i Nordalliansen som har fordelt sitt krigsutbytte, sier en afghansk hjelpearbeider.

– Folk ute i provinsene ser ikke regjeringen som en upartisk part som tar nasjonale interesser. Den ses som dominert av en veldig smal gruppe mennesker med den samme etniske bakgrunn, sier Anders Fänge.

Han er bekymret og mener at et første steg må være å gjøre regjeringen og regjeringsapparatet mer representativt i forhold til folket. Bare på den måten kan regjeringen få legitimitet og aksept i befolkningen.

Vis resultater! Et annet viktig virkemiddel for å styrke regjeringens stilling er å vise fram resultater av internasjonal bistand, understreker hans overordnede, UNAMA-talsmann Nigel Fisher.

– Det tar noe tid å få på plass de store investeringene i infrastruktur, som for eksempel rehabilitering av veinettet, telekommunikasjoner og energi. I mellomtiden må vi konsentrere oss om tiltak ute i lokalsamfunnene – boliger, skoler og helse, sier Fisher.

Han understreker at utfordringen nå for bistandsgiverne er å vise at de jobber gjennom sentralmakten, snarere enn å vifte med nasjonale flagg.

– Vi må også unngå å gå direkte til regionale ledere, selv om det i noen tilfeller kan synes som mer effektivt. Sentralmakten bør være kanalen for bistand, slik at regionale ledere tvinges inn i et avhengighetsforhold til det sentrale nivå. På den måten kan vi styrke troverdigheten til regjeringen og nasjonale kontroll, sier Fisher.

Trå varsomt! Norges chargé d'affaires i Kabul, Bjørn Johannessen, understreker at bistandsgiverne må unngå å drive kampanje for den ene eller andre part i landet, men at man heller generelt må bidra til at regjeringen vinner støtte gjennom utviklingstiltak og tillitsskapende tiltak.

– Mye av svaret må være å bidra til å ruste opp lokalsamfunnene og gi folk sysselsetting og inntekt. På den måten kan vi vise at det finnes alternativer til å bære våpen og at myndighetene sentralt bryr seg om deres situasjon, sier Johannessen.

Han understreker dessuten viktigheten av at nabolandene – «i motsetning til hva som har vært vanlig» – nå aktivt demonstrerer at de ikke bidrar til destabilisering i Afghanistan.

Krigens barn har alle sin egen krigshistorie

KABUL (b-a): Er det noen her som har mistet noen eller fått noen i familien sin skadet som følge av krig? Det var spørsmålet jeg stilte de 28 elevene i landsbyen Tulot et par mil nord for Kabul.

• GUNNAR ZACHRISEN

Området vi befinner oss i heter Shardara og er en del av Shomalisletten – et en gang fruktbart og folkerikt område der krigens fronter beveget seg fram og tilbake i løpet av 23 år med okkupasjon og krig.

Den afghanske Kirkens Nødhjelp-medarbeideren Faridoun Daudzai oversetter spørsmålet fra engelsk til dari, det lokale språket. Elevene, som er midt inne i en time med det nye faget «fred», ser først litt usikre rundt seg. En gutt rekker hånda i været.

– Jo, fetteren min ble skadet av Taliban, sier han.

Forsiktig kommer også ei hvitkledd ungjente opp med en spinkel hånd. – Jo, faren min ble også skadd

og onkelen min – under Taliban-perioden, mens tanten min ble drept av russerne, sier den 11 år gamle jenta som heter Schila.

Mistet tre brødre. Nå mumles det litt i rekkene av ivrige barnekropper, før et motspørsmål dukker opp: Mener jeg, bare de siste årene, under Taliban, eller under hele krigsperioden?

– Jo, jeg mener i løpet av alle krigsårene, understreker jeg.

Da spretter 7 år gamle Rashids hånd i været, for å fortelle om et familiemedlem han aldri har fått møte. – Min onkel døde i krigen mot russerne, forteller han – med et anstrøk av stolthet over ansiktet. – Jeg mistet også min onkel til russerne, forteller ei jente på raden bak.

– Tre av mine storebrødre og noen fettere døde også i den krigen, sier åtte år gamle Ferosa. Og dermed vil venninnen Lida også fortelle om sin bestefar og sine tre brødre som også døde i den samme krigen.

Og nå tar fortellerlysten helt av blant barna som er i alderen 7 til 13 år. Av 28 landsbybarn i en skoleklasse er det til slutt bare 3-4 elever som ikke har en egen historie å fortelle

DE MEKTIGE KRIGSHERRENE

Ahmed Rashid Dostum

■ General Ahmed Rashid Dostum, er beryktet for sin brutale framferd overfor sivilbefolkning og rivaliserende grupper. Han mistenkes for å stå bak massedrap på pashtunere og krigsfanger i kjølvannet av Talibans fall. I kraft av sine våpen og soldater har han en meget sterk stilling i rundt den viktige byen Mazar-i-Sharif i nord, der han imidlertid utfordres av tadsjikiske krigsherrer. Dostum kontrollerer handel og smuglingsvirksomhet overfor nabolandene Usbekistan og Tadsjikistan. Selv om han var viseforsvarsminister og nå er regjeringens militære øverstkommanderende i nordområdene, er han ikke en mann Karzai kan stole på. Dostum er knyttet til det usbek-dominerte partiet Junbish. Generalen ble tidligere støttet av Pakistan, nå trolig av Tyrkia og Usbekistan.

Den afghanske krigsherren general Dostum i Mazar-e-Sharif i Nord-Afghanistan 28. november 2001.

FOTO: SCANPIX/AP/DARKO BANDIC

Mohammad Qasim Fahim

■ Mohammad Qasim Fahim er den tadsjik-dominerte Nordalliansens fremste representant i den nye regjeringen. Det kjølige forholdet mellom den tadsjikiske forsvarsministeren fra Panjshir-dalen og den pashtunske presidenten er velkjent. I en situasjon der Nordalliansen er tilført nye våpen og mye dollar fra USA vurderer mange Fahim som en potensiell trussel mot fred og stabilitet mellom etniske grupper i landet. Fahim, som kjempet sammen med den avdøde krigerlegenden Ahmed Shah Massoud («Løven fra Panjshir»), mistenkes for å bruke regjeringens ressurser for å styrke sin egen maktposisjon. Forsvarsministeren er knyttet til det tadsjik-dominerte partiet Jamiat-e Islami og mottar trolig støtte fra Iran.

Ismail Khan

■ Tadsjiken Ismail Khan rømte fra Talibans fangehull i Kandahar i mars 2000, og er tilbake i byen Herat i vest som guvernør. Her styrer han med hard hånd og store inntekter fra handelen med sine gode venner i Teheran. Da tadsjiken Khan nylig overlevde 2 millioner dollar fra sin lokale skatteinnkreving til sentralregjeringen i Kabul ble det sett på som et positivt tegn på «nye tider» og støtte til sentralregjeringen, men det er veldig begrenset hvilke krav sentralregjeringen kan stille overfor provinsene. Khan er ivrig etter å utvide sin maktbase til nye områder, men utfordres blant annet av pashtunske ledere.

■ **Alle de andre.** Disse tre «sterke menn» er bare tre av de mange lokale og regionale militære ledere sentralregjeringen skal bryne seg mot – internt i regjeringen og eksternt.

– Et stadig mindre problem

Minister for landsbygdsutvikling Hanif Atmar mener at «krigsherrere» utgjør et stadig mindre problem for regjeringen.

– Hoveddelen av landet er i dag under direkte kontroll av regjeringen. En mindre del av landet er under

kontroll av mennesker som er lojale mot regjeringen, men der det eksisterer noen problemer. Men dette er problemer som i økende grad løses – for eksempel i Mazar, Kandahar og Nangarhar, sier Atmar.

Ei av skolejentene viser stolt fram boka om fredsduen «kabuta».

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

”**Tre av mine storebrødre døde også i den krigen.**

Ferosa (8) forteller om «russerkrigen».

om krigens ofre – i sin egen familie.

Befolkningen doblet. Barnas dystre opplevelser fra år med krig og flyktingtilværelse er en av årsakene til at Kirkens Nødhjelp er med og finansierer skole for en rekke barn i området. De fleste barna har tidligere ikke fått skolegang. Programmet, som blant annet inneholder et

eget «fredsfag», drives via den lokale partneren Sanayee Development Foundation og undervisningen foregår blant annet i lokale moskeer. Omlag 70 prosent av de nye elevene er jenter.

De fleste barna i området har bak seg en periode enten som flyktinger i Pakistan eller som internt fordrevne.

– Mer penger via staten

Afghansk minister vil koordinere selv – kritiserer Norge for å omgå statsapparatet

KABUL (b-a): Norge kanaliserte for mye bistand til Afghanistan gjennom andre kanaler enn de statlige, mener landets minister for landsbygdetutvikling Hanif Atmar. Den velutdannede og frittalende ministeren, er kritisk til at FN og ikke-statlige organisasjoner får for mye ressurser på bekostning av et fattig og rasert statsapparat.

• GUNNAR ZACHRISEN

– Det internasjonale samfunn har bidratt med betydelig økonomisk bistand til gjenoppbyggingen av landet. Er regjeringen fornøyd med måten bistandsarbeidet drives på idag?

– Vi er fornøyd med omfanget av internasjonal støtte så langt, men opplever fortsatt at bistandsgiverne kanaliserte sine penger via andre kanaler enn den afghanske regjeringen – i praksis ikke-statlige organisasjoner og FN-systemet, sier Atmar.

Han mener dette er fint for landet på kort sikt, men bidrar ikke til å understøtte prosessen med å gjenoppbygge statsadministrasjonen.

– Slik det fungerer i dag investerer man i mennesker og kompetanse utenfor staten, mens bare små ressurser tilføres det statlige systemet, sier Atmar, som tidligere har arbeidet for en av Kirkens Nødhjelps partnerorganisasjoner.

Han viser til at inntil Talibans fall kom det inn omlag 300 millioner dollar i årlig internasjonal bistand fra ikke-statlige organisasjoner, FN og FNs høykommissær for flyktninger.

– Nå er vi allerede oppe i 800-900 millioner dollar, men av dette går bare 90 millioner dollar gjennom regjeringens kanaler. Det betyr altså at organisasjonene og FN øker sin størrelse, mens regjeringens andel blir redusert. Mitt poeng er at man her må komme fram til en bedre balanse.

Atmar mener den norske regjeringen er et godt eksempel i denne sammenheng.

– Det meste av bistanden har vært bevilget gjennom Utenriksdepartementet, svært lite (langsiktig stat-til-stat-bistand, red.anm.) gjennom NORAD. Det er ikke selv sagt at det bør være slik, sier han.

– Min oppgave er – innenfor mitt politikkområde – å sikre en rimelig

– Mottakerorientert bistand må innebære at det er mottakerlandet som koordinerer bistanden, sier Afghanistans minister for landsbygdetutvikling Hanif Atmar.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

og rettferdig koordinering av bistandsstrømmen, for eksempel til tørkeutsatte områder. Det er uhyre vanskelig hvis de store bistandsvolumene går via helt andre kanaler enn det statlige systemet. Følgene er også at den norske regjeringen og andre bilaterale givere vil være mindre interessert i å høre på meg enn på FN og organisasjonene.

”

Slik det fungerer i dag investerer man i mennesker og kompetanse utenfor staten, mens lite ressurser tilføres det statlige systemet.

Hanif Atmar, minister for landsbygdetutvikling

Kapasitet til å koordinere. – De internasjonale bistandsgiverne mener at den afghanske regjeringen ennå ikke har kapasitet til å absorbere store bistandsoverføringer?

– For det første vil vi jo aldri kunne opparbeide oss den etterlyste «kapasitet» hvis ikke bistanden kanaliseres via oss. «Kapasitet» opparbeides jo gjennom at man gjør ting, ikke ved at man sitter passiv uten å gjøre noe.

For det andre: Når man snakker om kapasitet her, så er det snakk om kapasitet på to områder. Det ene er kapasitet til å forbruke penger. Det andre er kapasitet til å koordinere. Vårt forslag er som følger: La oss koordinere. Vårt departement har fått 50 millioner dollar, men mesteparten av bistanden til landsbygdetutvik-

ling kanaliserte vi videre gjennom organisasjoner og private. Det er ikke fordi jeg mangler kapasitet, men fordi vi kjenner til hvilke aktører som man bør bruke for å oppnå best resultat. Men uansett: Det sentrale prinsipielle her er at det aktuelle departement bør sitte med kontroll over politikken på strategisk nivå.

For mye er kortsiktig. – Hva med balansen mellom nødhjelp og langsiktig bistand?

– Altfor mye av bistandsgivernes penger går i dag til kortsiktig humanitær bistand, og det beste eksemplet her er vel Norge. Her må Norge ta en skikkelig grundig vurdering av balansen mellom kortsiktig og langsiktig bistand.

– Hva er det mest positive som har skjedd i Afghanistan det siste året?

– Det mest positive er sammenbruddet i Talibans undertrykkelsesregime og Bonn-avtalen som la grunnlag for en nasjonal regjering og internasjonal støtte. For første gang på 23 år har vi fått på plass en president som er valgt på afghansk måte gjennom en Loya Jirga (afghansk nasjonal rådsforsamling, red.anm.). Selv om dette kanskje ikke tilfredsstillte kravene til nasjonale valg i vestlig forstand, er det uansett en milepæl for oss.

Vi har endelig – for første gang på et tiår – fått en regjering som representerer nesten alle etniske grupper og stammer. Dessuten er det en regjering som er seg meget bevisst sine forpliktelser overfor menneskerettigheter og gjenoppbygging av landet. I den sammenheng vil jeg understreke at vi har, ikke bare nasjonale forpliktelser, men også internasjonale – overfor naboer og Vesten.

Som en motsats til dette har regjeringen høstet bredere internasjonal anerkjennelse enn noen annen regjering i vår historie. Vi har også mottatt internasjonal økonomisk støtte til prosessen i form av nødhjelp og støtte til gjenoppbygging i et betydelig omfang, noe som igjen har ledet til en betydelig bedring av

den humanitære situasjonen og i respekten for menneskerettigheter. Følgene av dette kan vi se hver dag: Jenter kan igjen gå på skolen og kvinner får lov å gå på jobb, mens religiøse minoriteter igjen har fått sin frihet.

Begrensede sivile tap. – Men utviklingen det siste året har også hatt sine skyggesider?

– Ja, det har fortsatt vært krigshandlinger i landet. I krig er det alltid ofre, selv om det har vært en rettferdig krig mot terrorisme og mot et av de mest undertrykkende regimer verden har sett – Taliban-regimet. Likevel er det grunn til å understreke at denne krigen etter hvert er avgrenset til stadig mindre områder av landet, og at de negative utilsiktede effektene er blitt mer og mer begrenset.

– Du snakker om sivile tap?

– Ja, men jeg vil igjen understreke at de både er av begrenset omfang og at de gradvis har blitt mindre.

– Det har vært hevdet at den afghanske regjeringen er ytterst skeptisk til den amerikanske krigføringen?

– Nei, ikke krigføringen som sådan. Det har vært en legitim krig mot terrorismen og dens utenlandske støttespillere i Afghanistan og mot et regime som ikke var representativt for folket. Det vi derimot mener sterkt er at sivile tap må unngås. I den grad de likevel skjer – utilsikket – må man søke å korrigere sine feil, for å sikre at feil ikke skjer igjen. I denne krigen må vi likevel kunne fastslå at de negative utslagene har vært begrensede.

Verre enn noen gang. – Som minister for landsbygdetutvikling må du ha god oversikt over situasjonen på landsbygda. Hvordan vil du karakterisere forholdene for den jevne afghaner i øyeblikket?

– Afghanistan er et land som havner i bunnsjiktet på alle internasjonale statistikker om levestandard. Slik var det allerede før krigene begynte i 1979, og siden den gang er det bare blitt verre. 23 år med krig og massive overgrep mot menneskerettigheter, sammen med de siste fire årenes ekstreme tørke, har hatt skremmende effekter. Afghanistan har aldri tidligere i historien opplevd en så omfattende fattigdom og nød som i dag. Vi har aldri tidligere opplevd en så høy dødelighet som nå. Og vi har aldri opplevd et så ekstremt omfang av hjemløshet.

FAKTA

■ På givermøtet i Tokyo tidligere i år lovet det internasjonale samfunnet 1,8 milliarder dollar til gjenoppbygging av Afghanistan innværende år.

■ Så langt har forbrukt vært 900 millioner dollar, mens man antar å bruke 1,3 mrd. dollar i løpet av året.

■ Norges bistand til Afghanistan i 2002 er på 350 millioner kroner. Bistanden fordeler seg på 220 millioner kroner til humanitær bistand, 60 millioner kroner til gap-tiltak (overgang mellom nødhjelp og langsiktig bistand), 20 millioner til NORAD, 20 millioner til multi-bi (øremerket multilateral bistand), mens 30 millioner foreløpig er uspesifisert.

Norsk personell til statsapparatet?

Norge bør vurdere å tilby personell som kan bistå det afghanske statsapparatet med å bygge opp kapasitet og kompetanse, mener Norges chargé d'affaires i Kabul Bjørn Johannesen.

– Det er reelt at kapasiteten innenfor det afghanske statsapparatet foreløpig er begrenset. Vi bør derfor se på måter å bistå den afghanske regjeringen. Det kan for eksempel skje gjennom sekondering av personell på områder hvor Norge har spesiell kompetanse, sier Johannesen.

Han viser til arbeidet med veiprosjektet Salang-tunnelen, der Vegdirektoratet bidrar, som et eksempel på en fruktbar samarbeidsform.

– Økonomiforvaltning, revisjon

Norges chargé d'affaires i Kabul Bjørn Johannesen.

og statistikk er andre områder som man på afghansk hold har nevnt som mulige områder for samarbeid med Norge, sier den norske diplomaten, som viser til at det pågår et arbeid i UD med å justere retningslinjer for norsk bistand til Afghanistan.

Talsmann for FNs koordineringssorgan i Afghanistan UNAMA Nigel Fisher avviser at FN og regjeringen konkurrerer om ressurser.

– Vi må se i øynene at den nye regjeringen, som ble etablert i sommer, ennå er på et svært tidlig stadium av sitt liv. Foreløpig mangler regjeringen kapasitet til å kunne absorbere store bistandsvolumer og det må etableres gode kontrollsystemer, sier Fisher.

Museveni i hardt vær

Opptrappet krig og trusler om internasjonale sanksjoner

President Yoweri Museveni må tåle kraftig kritikk fra FN for Ugandas rolle i utplyndringen av diamanter i DR Kongo. En rapport fra FNs sikkerhetsråd anbefaler økonomiske sanksjoner og kutt i bistand for å stanse utbyttingen.

• SYLVIA JUUKO OG
LIV RØHNEBÆK BJERGENE

UGANDA

Den uavhengige rapporten, som i begynnelsen av november ble diskutert i FNs sikkerhetsråd, navngir 29 selskaper i Uganda, Belgia, Rwanda, DR Kongo, Zimbabwe og Sør-Afrika som hevdes å være delaktige i å tappe DR Kongo for naturressurser. I tillegg navngis flere enkeltpersoner, deriblant Ugandas hærsjef James Kazini. Sikkerhetsrådet har blant annet diskutert om det skal innføres økonomiske sanksjoner og reduksjon i bistanden for å tvinge Uganda, Zimbabwe, Rwanda og Burundi til å stanse utplyndringen av Kongos naturressurser og bidra til å gjennomføre den fredsavtalen som ble inngått i den zambiske hovedstaden Lusaka i 1999.

Anarki i nord. Museveni strever også med den 16 år lange krigen mot opprørsbevegelsen Lord's Resistance Army (LRA), under ledelse av Joseph Kony. Kampene er blitt trappet kraftig opp de siste månedene. Med tillatelse fra sudanske myndigheter ødelata den ugandiske hæren opprørsbevegelsens baser i Sør-Sudan i mars i år. Som hevn krysset LRA den ugandiske grensen. I flere måneder har de svært voldelige opprørerne begått grove overgrep mot sivile.

Krigen i nordområdene påvirker

FAKTA:

■ Uganda er ett av Norges sju hovedsamarbeidsland og mottok i 2001 162 millioner kroner i bistand fra NORAD.

Krigen nord i Uganda er de siste månedene blitt trappet kraftig opp.

FOTO: SCANPIX/REUTERS, PATRICK OLUM

økonomien i hele Uganda. Nylig kuttet finansdepartementet budsjettene til de øvrige departementene med 23 prosent. Innsparingene skal gå til økt forsvar for å bedre sikkerheten i de nordlige delene av landet.

Ba om unnskyldning. 2. november møttes president Museveni og parlamentet for å diskutere hvordan en kan få til en fredelig løsning på krigen.

– Presidenten var optimistisk og håpet at situasjonen nå går tilbake til det normale. Men våre folk forteller at det fremdeles er dårlig sikkerhet for sivile. Vi mener det derfor er viktig at presidenten får hele sannheten, sier parlamentsmedlem Nobert Mao til Bistandsaktuelt.

Han forteller at Museveni ba om unnskyldning for at han ikke har klart å gi befolkningen i det nordlige Uganda tilstrekkelig beskyttelse.

Krav om forhandlinger. Flere politiske observatører, parlamentsmed-

lemmer og kirkeledere mener militær makt ikke vil klare å få slutt på borgerkrigen i nord, men at det nå må forhandles om fred.

På møtet med parlamentet i november uttalte president Museveni at han ikke likte tanken om å skulle forhandle med en person som opprørsleder Joseph Kony. Presset for å få igang fredsforhandlinger har likevel ført til at Museveni nylig utnevnte et «fredsteam» som skal bidra til å skape fred i regionen. Som krav for mulige forhandlinger har imidlertid Museveni forlangt at opprørerne trekker seg tilbake mot den sudanese grensen.

Pressesensur. Politiske observatører mener presset rundt krigen i nord har gjort myndighetene i Uganda mindre tolerante for kritikk. 11. oktober ble Ugandas eneste uavhengige avis «The Monitor» stengt i sju dager, etter å ha publisert en artikkel om at ett av regjeringshærens helikoptre var blitt skutt ned av opprørere. Ugandiske

militære benekter at dette skal ha skjedd.

Ugandisk sikkerhetspoliti stengte avisen og radiostasjonen, ransaket ansatte, konfiskerte datamaskiner, dokumenter og mobiltelefoner. Artikkelforfatteren Frank Nyakairu satt i fengsel i seks dager før han ble framstilt for retten.

Politisk krise. – Stengningen av «The Monitor» viser at den politiske krisen forårsaket av krigen i nord er dypere enn vi har trodd. Ettersom frykten i befolkningen øker, ønsker myndighetene å kontrollere mediedekningen av krigen for å unngå at folk får inntrykk av at de ikke har kontroll, sier sjefredaktør Obbo til Bistandsaktuelt.

Obbo mener situasjonen i nordområdene viser at det var galt å la en opprørsbevegelse få lov til å befestes, før noe ble gjort.

– Kostnadene med å få slått ned opprørerne, bare øker. Krigen ødelegger folks liv, økonomien og inntrykket av at Uganda er et fredelig og stabilt land, sier Obbo.

Tidsskriftet «The Economist» skrev dessuten 17. oktober en artikkel der de spekulerer i at opposisjonskandidaten Kizza Besigye – som tapte presidentvalget i 2001 – forbereder en mulig borgerkrig.

”

Den politiske krisen forårsaket av krigen i nord er dypere enn vi har trodd.

Charles Onyango Obbo, sjefredaktør i «The Monitor».

UD forventer oppfølging

• CAMILLA SOLHEIM

– Det er foreløpig for tidlig å si om FN-rapporten vil få noen innvirkning på samarbeidet med Uganda, sier statssekretær i Utenriksdepartementet Olav Kjørven.

Han viser samtidig til at ugandiske myndigheter har nedsatt en uavhengig granskingskommisjon.

– Vi forventer at ugandiske myndigheter følger opp dette. Samtidig har vi pekt på at denne typen nyheter setter bistanden i et uheldig lys, noe myndighetene i Uganda også selv er klar over, sier Kjørven.

Bom stille i Bujagali

Veidekke ASA har trukket alt utstyr ut av Uganda, og nedskriver årets inntekter med 25 millioner kroner etter korrupsjonsavsløringene rundt byggingen av kraftverket i Bujagali. Samtidig er utbyggeren, den amerikanske kraftgiganten AES Corp., på randen av konkurs.

• BIBIANA DAHLE PIENE

Ved Nilens bredder står utbyggingen av Bujagali-kraftverket, tidenes største private investering i Øst-Afrika, bom stille.

– Vi har trukket alt utstyret ut fra området. Det er jo et signal om at vi ikke tror det blir en avklaring med det første, sier Veidekkes informasjonssjef Kai Krüger Henriksen.

Ingen tør spå når Verdensbanken og USAs justisdepartement er ferdig med granskingen av korrup-

sjonsanklagene rundt prosjektet. Inntil da holdes den såkalte MIGA-finansieringen på om lag 1,7 milliarder kroner i politisk risikogaranti tilbake, mens det norske Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) holder tilbake sin lovede støtte på en halv milliard kroner til Verdensbanken gir grønt lys.

Flere granskes. Korrupsjonsanklagene har lenge haglet rundt det omstridte prosjektet. Tidligere i år ble det kjent at Ugandas tidligere energiminister Richard Kaijuka hadde mottatt «en uautorisert utbetaling» på 10.000 dollar fra direktøren av Veidekkes datterselskap Nor-Icil.

Nå blir også ett av de andre selskapene som deltar i byggekonsortiet, det canadiske ingeniørselskapet Acres International, gransket etter at selskapet nylig ble dømt for å ha betalt over to millioner kroner i bestikkelser i forbindelse med dambygging i Lesotho.

Verdensbanken har gjort det klart at den ikke gir støtte til pro-

sjekter der korrupsjonsdømte selskaper deltar.

Tapte kroner. I sommer jublet Veidekke over å ha fått sin hittil største kontrakt for den amerikanske energigiganten AES Corp. om å lede utbyggingen av det omstridte kraftverket i Bujagali. Kontrakten var verd én milliard kroner.

I dag har Veidekke demobilisert og flyttet alt utstyret ut av anleggsområdet. Situasjonen har ført til at selskapet har måttet nedskrive stipulerte inntekter i år med 25 millioner kroner, opplyser Henriksen. Nedskrivningen får store konsekvenser for bedriftens kvartalsrapport.

– En annen konsekvens er at vi ikke lenger vil gå inn i slike store prosjekter internasjonalt. Forholdene i 3. verden er for uforutsigbare, både økonomisk og politisk.

– Kan det tenkes at prosjektet ikke blir noe av?

– Det vil jeg ikke spekulere i. Det er jo opp til utbyggeren, sier Henriksen.

”

Vi har trukket alt utstyret fra området.

Kai Krüger Henriksen, informasjonssjef i Veidekke.

Han vil heller ikke spekulere om AES kan tenkes å ville gi selve byggejobben til et annet selskap enn Veidekke – dersom Verdensbanken skulle gi nytt klarsignal.

– Hva som skjer får tiden vise. Men det er jo en mulighet for at vi ikke vil være med i prosjektet i fremtiden, innrømmer han.

Trøbbel for AES. Men samtidig har AES Corp. havnet i pengetrøbbel. Slutten av oktober offentliggjorde selskapet at det trenger over to milliarder dollar – 16 milliarder kroner – for å overholde sine låneforpliktelse. Dersom lånene blir mislig holdt, kan det ende med konkurs for kraftgiganten.

Ugandas energiminister Daud Migereko har imidlertid ikke mistet troen på prosjektet. Til den ugandiske avisa New Vision forsikrer han om at Bujagali-kraftverket skal bygges.

– Uansett om AES greier å oppfylle byggherre-rollen i prosjektet eller ei, så er regjeringen fast bestemt på å gjennomføre prosjektet, sier Migereko.

Den stille krigen

Israelere bosetter Vestbredden raskere enn noen gang

VESTBREDDEN (b-a): Mens fredsprosessen står stille, driver Israel en utstrakt byggevirkosomhet på Vestbredden. Det siste året er det etablert minst 44 nye utposter eller bosettinger i De palestinske områdene, og mange kilometer ny vei for å binde disse bosettingene sammen.

• I PALESTINSKE OMRÅDE:
BIBIANA DAHLE PIENE

En utpost i form av en campingvogn og et israelsk flagg. Det er alt som skal til for å starte en ny jødisk bosetting på Vestbredden. Israelske myndigheter er som regel ikke sene om å bygge infrastruktur som veier og kloakk, og nye subsidierte rekkehus til jøder som vil bo på Vestbredden.

– Ordet «bosetting» er nøytralt, men bosetterne er jo kolonister! sier assisterende direktør Khalil Nijem i

det palestinske planleggingsdepartementet (MOPIC).

Departementet overvåker utviklingen, og har med norsk bistand fått laget kart og oversikter over «kolonialiseringen».

– Mønsteret er å etablere nye utposter for å binde sammen koloniene, fremholder Nijem.

Fakta på bakken. Ifølge MOPIC er over 100 nye bosettinger etablert siden 1996, året etter at Oslo-avtalen ble undertegnet. Den israelske organisasjonen Peace Now hevder at minst 44 nye kolonier er blitt etablert på Vestbredden siden Ariel Sharon, «bosetternes far», ble statsminister i 2001. Bare i august i år ble åtte nye utposter oppdaget.

Stille, nesten umerkelig har det skjedd en de facto annektering av de okkuperte områdene, skriver den israelske avisa Ha'aretz på lederplass. Sammen med de allerede etablerte bosettingene danner de nye koloniene store kiler inn i det som ifølge planen skal bli en palestinsk stat.

De nye bosettingene er det som

mer enn noe annet provoserer palestinerne i dag.

– I alle forhandlingsrundene har Israel forsøkt å dele Vestbredden inn i fire enheter, avdelt av områder med israelsk land. Nå er dette allerede blitt et faktum gjennom kolonialiseringen, sier Nijem.

Han mener at målet er er å gjøre det umulig å etablere en palestinsk stat.

– De bygger utposter rundt koloniene for å gjøre det politisk umulig å kreve at kolonistene trekker seg ut, sier Nijem.

Strategisk plassert. En ting er omfanget av bosettingene. En annen er hvor de blir plassert, understrekes det fra palestinsk hold.

– Et gjennomgående trekk er at koloniene blir plassert der det finnes vann. For eksempel ble det nylig

bygget en ny koloni like utenfor Ramallah, rett ved vannreservoaret som forsyner hele byen med vann. Nå er vannet under israelsk kontroll, hevder Nijem.

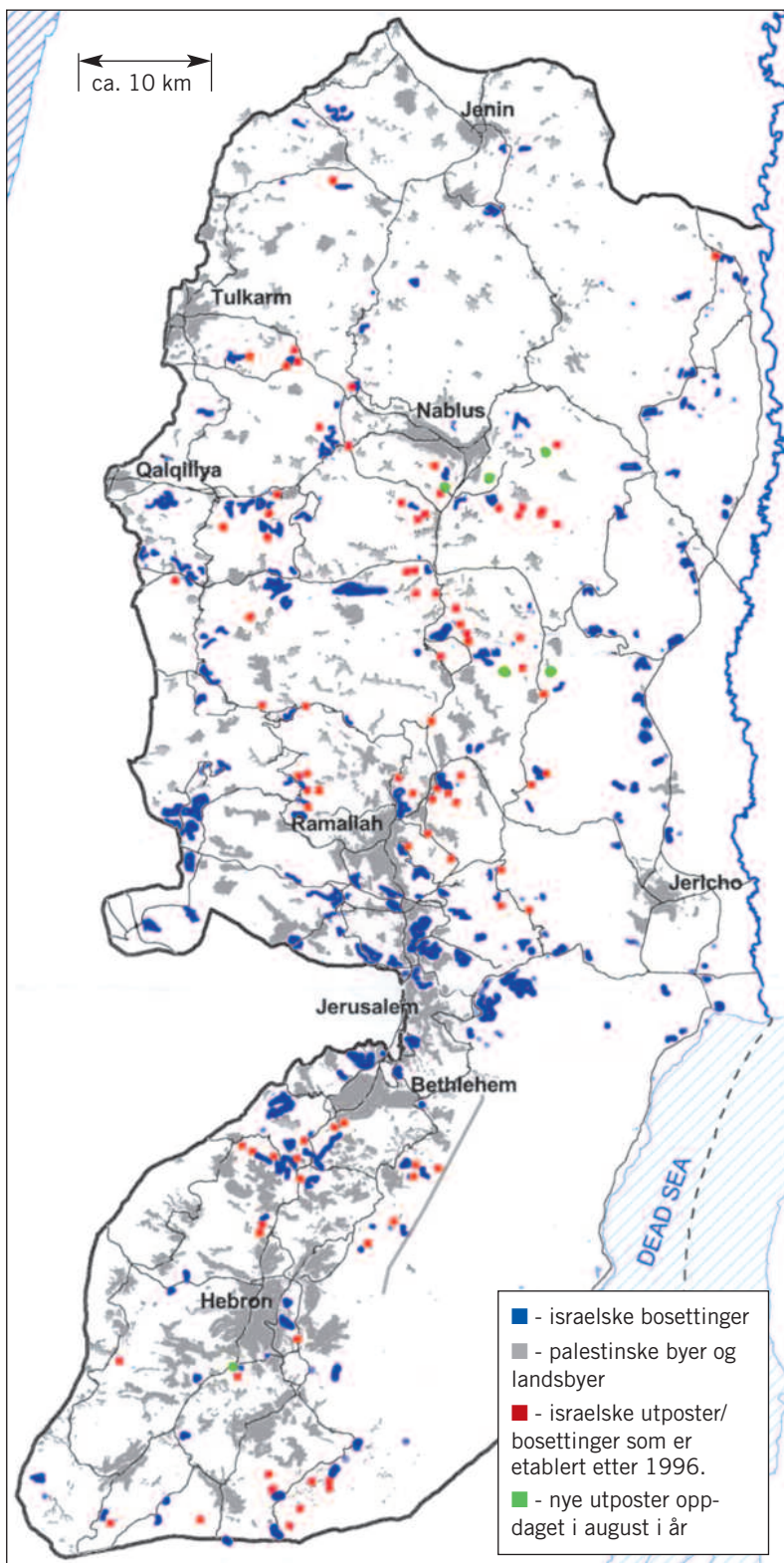
– Bosettingene bygges alltid på en fjelltopp. Søppel og kloakk blir dumpet i palestinske landsbyer som ligger i dalbunnen, sier Mohammad Shtayyeh, som er direktør for PEC-DAR, palestinerne første statlige utviklingsorganisasjon.

– Dette er en trussel mot hele fredsprosessen. Man kan ikke fortsette et kolonialiseringsprogram og samtidig si at man vil ha fred, understreker han.

Veier viktigst. I dag er veier blitt det viktigste instrumentet for geografisk kontroll over Vestbredden. Et nytt system av såkalte «omkjøringsveier» skal binde de israelske koloni-

Med norsk bistand har palestinerne fått laget kart og oversikter over «kolonialiseringen».

DET PALESTINSKE OMRÅDET

Det palestinske planleggings- og utviklingsdepartementet (MOPIC) overvåker fremveksten av israelske bosettinger på de okkuperte områdene. Med norsk bistand har departementet fått laget kart som dokumenterer utviklingen. COPYRIGHT: MOPIC 2002

En gruppe settlere spiller musikk på den begynnende bosettingen Havat Gilad nær Nablus på Vestbredden 16. oktober 2002.

Dobbelt så mange bosettere nå som i 1993

I dag har rundt 400.000 israelere bosatt seg på Vestbredden. Det er en dobling fra 1993, viser rapporten «Land grab» som den israelske menneskerettsorganisasjonen B'Tselem offentliggjorde tidligere i sommer.

Mellom 1967 og 1993 etablerte om lag 100.000 bosettere seg på Vestbredden utenom Jerusalem. Bare sju år senere var tallet vokst til 191.600, en økning på over 90 prosent.

I de okkuperte delene av Øst-Jerusalem står de jødiske bosettingene tett i tett. Her bor nå om lag 180.000 mennesker. Israelerne regner imidlertid ikke dette som bosettinger, men som «normale» drabantbyer i en voksende hovedstad.

Gjennom kompliserte planleggingsprosedyrer og byråkratiske me-

En israelsk soldat spaserer forbi et containerhus som er del av en liten ny bosetting nordøst for Jerusalem.

FOTO: SCANPIX/AP/ANDREW MEDICHINI

kanismer har Israel annektert flere millioner mål palestinsk jord, viser rapporten.

34 prosent av landområdene i Øst-Jerusalem er konfiskert, mens ytterligere 54 prosent er avsatt til re-

ene inne på det okkuperte området sammen.

Brutalt graver israelske bulldosere seg gjennom olivenlunder og fjell i det årtusen gamle kulturlandskapet. Siden Oslo-avtalen ble undertegnet er 29 slike omkjøringsveier anlagt, mens ytterligere 480 kilometer er under planlegging.

De brede veiene er omgitt av sikkerhetssoner på opptil 150 meter, og hver måned eksproprieres nye kvadratkilometer av palestineres land til veibygging. Men vanlige palestinere har som oftest ikke lov til å bruke de nye veiene.

Ingen oversikt. Hos de palestinske selvstyremyndighetene (PA) er det imidlertid ingen som har oversikt over hvor mye land som er tatt fra palestinske bønder.

- Israelske myndigheter publisere

rer ikke slike tall. Det kan jo bli brukt mot dem, sier Khalil Nijem.

- Kunne ikke dere ha bedt folk om å melde inn tapt jord, for å skaffe dere en oversikt?

- Hvordan skulle vi gjort det? Husk at det meste av eksproprieringen har skjedd før Oslo-avtalen. Dessuten kommer ikke folk til oss. De tror det er håpløst. Og det er det jo også. Ingen palestinere har noensinne vunnet jorden sin tilbake.

En spørreundersøkelse som organisasjonen Peace Now nylig gjennomførte, viser imidlertid at to av tre bosettere kan tenke seg å flytte tilbake til Israel - dersom myndighetene kompenserer for de økte utgiftene som følger av at man ikke lenger får bo i subsiderte rekkehus i koloniene.

- Vi har undervurdert problemet

- Selv om vestlige statsledere hele tiden har protestert mot bosettingspolitikken, har det internasjonale samfunnet forholdt seg nokså passive til problemet, sier forskningsdirektør Jon Hanssen-Bauer ved Fafo.

I alle avtaler som er undertegnet står det uttrykkelig at bosettingene strider mot folkeretten. Flere FN-resolusjoner erklærer koloniene for ulovlige. Men ingen israelsk politiker har noensinne respektert vedtakene. Under fredsprisvinner Yitzhak Rabins regjeringstid ble det for eksempel etablert flere nye kolonier enn noen gang tidligere. Ehud Barak ga i løpet av sin statsministerperiode sin velsignelse til et 30-talls nye utposter, og ikke minst til å utvide de allerede eksisterende bosettingene, især rundt Jerusalem, kraftig.

- Israelske statsministre har sett gjennom fingrene med bosettere som etablerer nye, ulovlige utposter. Argumentet er at dette er en pris de må betale for å skape ro innen egne rekker, slik at de kan fortsette med fredsprosessen. Det internasjonale samfunnet har foreløpig kjøpt argumentasjonen, sier Hanssen-Bauer, som tror dette har vært en stor feil.

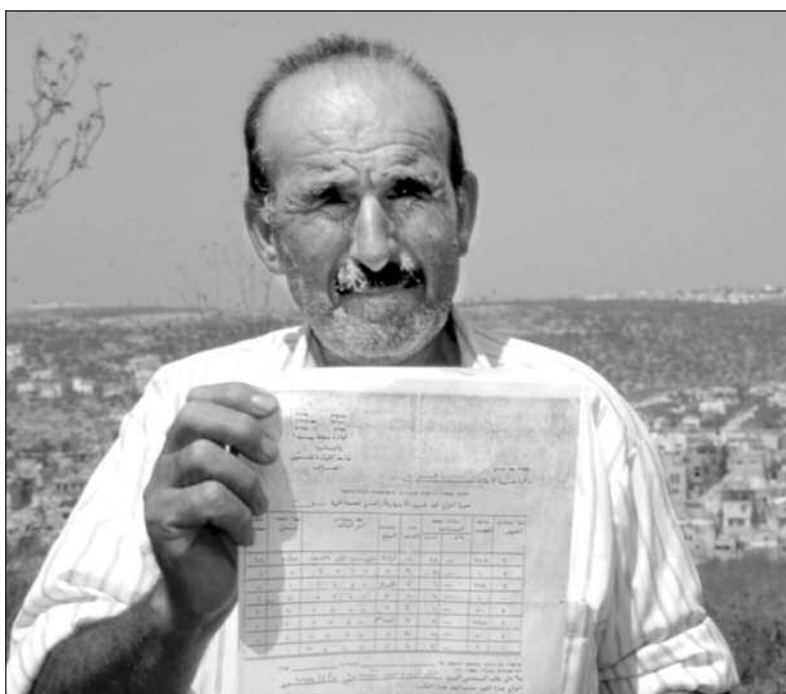
Direktør Nils Butenschøn ved Institutt for menneskerettigheter støtter Hanssen-Bauers analyse.

- Det internasjonale samfunnet har hatt en naiv forståelse av hvilke krefter som er i sving. Oslo-avtalen har vist seg å være en nyttig paraply for de kreftene i Israel som ønsker flere bosettinger, mener han.

- Man har prioritert det diplomatiske spillet, i håp om at de vanskelige spørsmålene, som bosettingene, skal få en løsning under sluttstatusforhandlingene. Men det har samtidig betydning at man har latt den sterke parten bestemme spillereglene.

Butenschøn mener man burde ha utnyttet mulighetene til å danne allianser i FN bedre, for å få et samlet sikkerhetsråd til å true med sanksjoner dersom Israel fortsetter å bryte folkeretten og menneskerettighetene.

- Det internasjonale samfunnet må nå vise at det mener alvor når det sier at palestinerne skal få sine egen stat om tre år, sier han.

Verdiløst papir? Den palestinske bonden Musa Estiteih fra Salfit på Vestbredden har skjøte på jorda si. Det brød ikke de jødiske nybyggerne fra bosettingen Ari'el seg noe om.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

- Jeg gir aldri opp

SALFIT (b-a): - Denne jorda er mi. Jeg vil aldri gi opp kampen for å få den tilbake, sier den palestinske bonden Musa Estiteih. Selv om han har papir på at han eier jorda, har israelske bosettere forsynt seg med over halvparten.

• BIBIANA D. PIENE

- Kolonialiseringen er som kreft. Det sprer seg hele tiden, sier Musa Estiteih, og ser trist ut over det som engang var hans olivenmarker. Her har israelerne startet byggingen av en bred vei gjennom det terrasserte landskapet. En vei som skal gå fra Tel Aviv til en av de største israelske bosettingene på Vestbredden, Ari'el.

Ari'el ligger på en høyde like utenfor byen Salfit mellom Nablus og Ramallah. Herfra kan bosetterne skue ned på sine palestinske naboer. Soldater på en militærpost like ved passer på at ingen palestinere kommer for nære.

Omtrent alle som eide jord i Salfit før Israel okkuperte Vestbredden i 1967, har sett sine oliventrær bli erstattet med israelske rekkehus. I dag er byen omkranset av 17 kolonier, som huser i alt 60 000 bosettere.

Retten vei. - Problemene begynte i 1970. En dag kom plutselig israelske soldater og begynte å sette opp gjerder på jordene våre, forteller Musa Estiteih. I generasjoner har familien hans vært jordbrukere i Salfit.

Han forsøkte å slåss mot annekteringen gjennom å gå retten vei. Dommeren ga ham noen uker til å skaffe frem dokumentasjon på eierskapet til jorda. Som for så mange palestinere befant skjøtet seg i gamle tyrkiske arkiver, fra den gang ottomanerne bestyrte Palestina, et fak-

tum som som ofte gjør det umulig å få dokumentert eierskapet. Men i motsetning til mange andre greide Musa Estiteih å finne skjøtet i arkivene, og få det oversatt til arabisk og hebraisk innen tidsfristen.

- I retten overhørte jeg en samtale mellom dommeren og aktor om hvordan de skulle finne en måte å få meg fjernet på. Siden jeg kan hebraisk, skjønte jeg hva de sa, forteller Musa Estiteih.

Fåfengt. Hittil har ingen palestinere vunnet jord tilbake ved å gå rettens vei. Heller ikke for Musa nyttet det. I dag er de nesten 200 av de 360 målene med jord som han arvet av sin farfar blitt ekspropriert.

I alt har Musa vært i retten et tyvetalls ganger. Bunken av dokumenter har vokst seg tykk i de over 30 årene han har kjempet.

- Siste gang jeg var i retten, krevde dommeren å få se dokumentasjon på at jeg var rett arving til jorda. Jeg fikk 14 dager på å fremskaffe papirene. Men på grunn av intifadaden var det umulig å få tak i dem. Og fordi jeg ikke greide det, ga dommeren meg en bot i stedet, sier Musa og slår ut med neven. Men slaget i luften er like fåfengt som kampen mot et overmektig og urettferdig system.

- Kunne du ha bedt de palestinske selvstyremyndighetene om hjelp?

- Jeg skrev til dem i 1996. Men jeg fikk aldri noe svar. Det virker ikke som om de tar dette så alvorlig, sier Musa oppgitt.

Med ti barn å brødfø har tapet av jorda fått store konsekvenser for Musa og familien hans.

- Vi var avhengige av inntektene fra jorda for å få økonomien til å gå rundt. Nå går det bare såvidt. Noen dager spiser vi bare brød og olivenolje. Men jeg tror at en dag får vi jorda tilbake. Kanskje ikke i mitt liv, men en gang i mine barns liv. For det som er stjålet bør gis tilbake.

Sharon-regjeringen splittet

Bosettingene er igjen blitt et hett tema i israelsk politikk. Striden om hvor mye bosettingene skal subsidiere har ført landet ut i en regjeringssplittelse.

I slutten av oktober brøt den 18 måneder gamle regjeringkoalisjonen mellom statsminister Ariel Sharons Likud-parti og Arbeiderpartiet sammen på grunn av Sharons gene-

røse forslag om tilskudd til de omstridte bosettingene på neste års statsbudsjett. Arbeiderpartiet mener tilskuddet på rundt 1,2 milliarder kroner burde brukes på fattige og gamle i stedet, og valgte å trekke seg fra regjeringen.

Beslutningen kan føre til nyvalg i Israel, noe mange kommentatorer mener vil gi økt støtte til Sharon.

FOTO: SCANPIX/EPA/GALI TIBBON

kreasjonsformål. Det betyr at palestinerne, som utgjør en tredel av befolkningen i Jerusalem, kun får tilgang til 12 prosent av jorda. I tillegg har Israel i praksis gitt palestinerne byggeforbud.

- De dramatiske endringene som Israel har gjort på kartene over Vestbredden forhindrer enhver reell mulighet for å skape en uavhengig og levedyktig palestinsk stat, skriver B'Tselem.

Israel bygger ikke bare bosettinger i Øst-Jerusalem. På palestinsk side av motorveien «Green line» som deler byen i to, ligger hovedkvartene til det nasjonale israelske politiet og til grensepolitiet. Her skal også det nye hovedfengselet bygges. Bulldoserne står allerede klare.

”

Det internasjonale samfunnet har hatt en naiv forståelse av hvilke krefter som er i sving.

Jon Hanssen-Bauer, Fafo.

Mer informasjon:
www.btselem.org

www.fmep.org

www.peacenow.org/shalomachshav/settlements0602

Håp om fredsavtale i Sudan før jul

Regjeringen og opprørere forhandler om makt- og ressursfordeling

Den snart 20 år lange borgerkrigen i Sudan kan nærme seg slutten.
– Vi håper å få forhandlet fram en avtale før jul, sier leder for den norske observatørdelegasjonen til fredsforhandlingene i Sudan, Halvor Aschjem.

SUDAN

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

20. juli i år underskrev den sudanske regjeringen og Det sudanske folks frigjøringshær (SPLA) en historisk avtale om at innbyggerne i Sør-Sudan om seks år skal få avgjøre om de vil ha en egen stat. Avtalen slo også fast at landets delstater selv skal få velge om de vil legge islamsk lov til grunn for statens lovverk.

15. august fortsatte fredsforhandlingene i Kenyas hovedstad Nairobi. Stridsspørsmålene det nå forhandles om er hvordan makten i landet skal fordeles, i tillegg til fordelingen av landets ressurser – som olje og landområder. Etter en pause i forhandlingene i begynnelsen av september, hvor krigshandlingene på ny tok seg opp igjen, satte partene seg til forhandlingsbordet igjen 15. september.

– Det er enighet om, både nasjonalt, regionalt og internasjonalt, at Sudans problemer ikke løses ved hjelp av krig. Det at ett og samme budskap formidles fra tre kanter – nemlig at man må finne en politisk løsning på konflikten, er svært viktig, understreker Aschjem.

Ressursfordeling. Aschjem har stor tro på at man denne gangen faktisk kan få til fred i Sudan.

– Det viktige nå er man faktisk går inn og ser på hva som er årsaken til krigen. SPLA har hele tiden anklaget myndighetene for ikke å tildele sør den rollen de mener de har krav på. Når man nå går inn og forhandler direkte om hvordan den politiske makten og landets skal fordeles, tar man fatt i mye av det som har vært grunnlaget for krigen, sier Aschjem.

Sudans oljeressurser, som ligger midt i landet i et område som hører hjemme i sør, har bidratt til å trappe opp konflikten og er et svært sentralt tema i forhandlingene.

– Oljen har gitt Sudan økte statsinntekter, og representerer om lag 40 prosent av landets samlede eksportinntekter. Spørsmålet nå er hvordan disse inntektene blir fordelt. Hvem eier oljen? spør Aschjem.

For denne kvinnen og resten av befolkningen i Sør-Sudan vil en fredsavtale kunne bety slutten på den 19 år lange og blodige borgerkrigen.

FOTO: FREDRIK NAUMANN

”

Det er enighet både nasjonalt, regionalt og internasjonalt, om at Sudans problemer ikke løses ved hjelp av krig.

Halvor Aschjem, leder for den norske delegasjonen.

I Sør-Sudan må nødhjelp fraktes inn med fly. For første gang på 13 år har Operation Lifeline Sudan nå fri adgang til hele landet.

FOTO: FREDRIK NAUMANN

Han sier det nå er enighet om at oljen er en nasjonal ressurs, og at sør må få være med på å besvare hvordan disse ressursene skal brukes.

I tillegg til olje er fordelingen av land et komplisert tema.

– Regjeringen har vedtatt at en lov som sier at alt land er underlagt statlig kontroll. I sør sier de derimot at de aldri har vært med på å vedta en slik lov, og at de derfor heller ikke

godtar loven. Her eies i stedet alt land av lokalsamfunnet, sier Aschjem.

Uavklarte spørsmål. På slutten av denne forhandlingsrunden vil også spørsmålene omkring demilitarisering og innholdet i en våpenhvile bli tatt opp. Da vil trolig også spørsmålet om, og på hvilket grunnlag, Sør-Sudan eventuelt skal få sin egen hær komme opp.

FAKTA

- Sudan er Afrikas største land med 2,5 millioner kvadratkilometer.
- Innbyggertallet er om lag 34 millioner mennesker.
- Krigen mellom regjeringen i Nord og Sudan Liberation Army (SPLM) har pågått siden 1983. Den har kostet over to millioner mennesker livet og drevet om lag 4,5 millioner mennesker på flukt.
- Norge gir i år 160-170 millioner kroner til Sudan. Den største delen av den humanitære bistanden gis innenfor Operation Lifeline Sudan (OLS) – en av verdens største nødhjelpsoperasjoner i FN-regi.

– Men først må spørsmålene om maktfordeling ha funnet sin løsning, sier Aschjem, som forteller at stemningen i forhandlingene hele tiden har vært god.

Humanitært gjennombrudd

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

26. oktober underskrev sudanske myndigheter og opprørsstyrkene en avtale med FN som gir de humanitære organisasjonene adgang til å drive humanitært arbeid i hele landet. Avtalen skal foreløpig gjelde fram til 31. desember. Den innebærer at Operation Lifeline Sudan (OLS), en nødhjelpsoperasjon i FN-regi som består av 41 hjelpeorganisasjoner, for første gang på 13 år får adgang til om lag 60 landsbyer i det sørlige Sudan.

Lederen for (OLS), Ronald Sibanda, mener avtalen gir unike muligheter.

– I OLS' historie har vi aldri tidli-

For første gang på 13 år får man adgang til om lag 60 landsbyer i det sørlige Sudan.

gere hatt ubegrenset adgang. Noen steder er den humanitære situasjonen forferdelig, og det kan bli nødvendig med ekstraordinære tiltak, sier Sibanda i en pressemelding fra FN.

Folkehjelpa holdt stand. Norsk Folkhjelp har valgt ikke å være med i OLS, og har drevet humanitært arbeid i sør til tross for myndighetenes flyforbud. Stedlig representant for Norsk Folkhjelp i Sudan, Sten Rino Bonsaksen, sier at behovet for hjelp er enormt.

– Store deler av de nordlige områdene av Sør-Sudan har et enormt matbehov. Her har avlingene enten

slått feil, eller blitt ødelagt i krigshandlingene. Store deler av befolkningen er dessuten på flukt, sier Bonsaksen og forteller at de anslagsvis 300.000 internt fordrevne flyktningene er de mest sårbare og de som har størst behov for matvarehjelp.

– **Må få eiendomsfølelse.** Bonsaksen håper optimistene har rett slik at det en nå kan få til varig fred i Sudan.

– Ingen ting er viktigere. Folk har lidd nok. Men det er viktig at folk i sør får eiendomsfølelse til avtalen. Avtalen må innebære et nytt Sudan. Klarer en å skape en slik tillit, er jeg

optimist, sier Bonsaksen.

I tillegg til viktige avklaringer omkring maktfordeling og fordeling av ressurser, mener Norsk Folkhjelps representant at det er viktig å avklare situasjonen for områdene i grenseområdene mellom nord og sør.

– Menneskene i grenseområdene deler skjebne med befolkningen i Sør-Sudan ved at de har kjempet sammen med sør mot regimet i Khartoum. Det er derfor viktig at disse menneskene ikke blir overlatt til seg selv, sier Bonsaksen.

Et liv på flukt

WESTERN UPPER NILE (b-a): – Ingen snakker om Sudan i mediene. Mange tusen dør hvert år, men ingen bryr seg, sier Rebecca Nyandeng de Mabior. I 19 år har nord og sør stått mot hverandre i det som regnes som en av de lengste kriger i verden. Skjøre fredssamtaler og en begrenset våpenhvile er ikke nok til at befolkningen i Sudan våger å tro på fred.

• I SUDAN: TUVÅ RAANEST (TEKST) OG FREDRIK NAUMANN (FOTO)

SUDAN – Fordi vi har kjempet så lenge, føler vi at verdenssamfunnet har glemt oss, sier Rebecca Nyandeng de Mabior.

Hun er gift med lederen for opprørsbevegelsen i Sør-Sudan, John Garang, og har kjempet hele livet for å bedre vilkårene for folk i hjemlandet. Nyandeng de Mabior er sør-sudanernes utviklingsminister, men hun har ingen offisiell tittel, ikke noe departement – bare tonnevis med pågangsmot og engasjement. Det er det som driver henne til stadig å fly illegalt inn i sitte eget land for å hjelpe ofrene for krigen.

Rystet verden. Gleden er enorm i det småflyet treffer den støvete landingsstripa i Lell, en landsby på grensen mellom det nordlige og sørlige Sudan. Transportflyet, lastet med mat og medisiner, er avgjørende for at flyktningene her skal overleve. Et hundretalls mennesker står forventningsfulle og kikker når sekker med mat og esker med medisiner blir kastet ned fra lasterommet på flyet. På grunn av krigen er en halv millioner mennesker avhengig av nødhjelp i Sudan. Det som egentlig skulle være midlertidig, er blitt permanent. Mat som faller fra himmelen er derfor et vanlig skue i det krigsherjede landet. Det er likevel ikke lenge siden en slik matlevering endte i et grusomt blodbad.

Det var i februar i år at folk i Beih, en landsby ikke langt fra Lell, var samlet for å motta ukens hjelpe- sending fra FN. 76 tonn med mat skulle slippes fra transportflyet og sørge for at de omtrent 10.000 flyktningene fikk noe å leve av de neste dagene. Kvinner og barn sto forventningsfulle og kikket opp i luften da et helikopter fra regjeringshæren overrasket folkemassen. 17 mennesker mistet livet idet soldatene fyrte

løs med maskingevær.

Hendelsen rystet en hel verden. For første gang på lenge fikk krigen i Sudan oppmerksomhet. Det ble stilt krav om nye forsøk for å forhandle frem fred. Vestlige land, blant dem Norge, sørget for en avtale som skulle beskytte sivile i krig og legge grunnlaget for videre fredsforhandlinger. Den norske generalen Jan Erik Wilhelmsen ble satt til å observere en begrenset våpenhvile og lovnader om videre fredssamtaler ble gitt. Håp ble sådd i den krigstrette befolkningen, men kort tid etter var kamphandlingene like intense.

Kvinnene lider mest. Etter nærmere 20 års borgerkrig er Sudan fullstendig tappet for ressurser. Det finnes knapt helse eller utdanning i de sørlige delene av landet. Enkelte steder er analfabetismen oppe i 90 prosent. Det er særlig kvinner som rammes.

– Kvinnene er de som lider mest i denne konflikten. Fordi mennene må delta i kamp, har kvinnene alt ansvar hjemme. Uten utdanning og stadig på flukt har de lite å forsørge familien med. I et land hvor millioner er blitt offer, er kvinnene de svakeste av de svake, sier Rebecca Nyandeng de Mabior.

Millioner på flukt. Mennesker på flukt er kanskje den største effekten av krigen. Over fire millioner mennesker er på vandring internt eller utenfor Sudan. Det finnes så godt som ingen intakte veier i den sørlige delen og bare de heldigste får haik med bistandsflyene. Til tross for at

”

Kvinnene er de som lider mest i denne konflikten.

Rebecca Nyandeng de Mabior, sør-sudanernes utviklingsminister.

Sudan er Afrikas største land, går de fleste flyktningene til fots. I flere uker, ofte måneder kan folk være på vandring før de kommer seg i sikkerhet.

Rebecca Ajok bestemte seg for å flykte fra landsbyen i Western Upper Nile etter å ha overlevd flere bombeangrep. Hennes seks barn ble med på flukten, men mannen er fremdeles i Sudan for å kjempe for opprørsbevegelsen, Sudan Peoples Liberation Army (SPLA). I snart to måneder har familien vært på vandring.

– Bombeflyene kom bare oftere og oftere. De kom på kvelden når vi lagde mat. Etter hvert turte vi ikke koke etter at det ble mørkt i frykt for at soldatene skulle se lyset fra bålene våre, sier Rebecca Ajok.

Lavmælt forteller hun om livet i den oljerike regionen.

– Hver gang bombeflyene kom, forsøkte mange å gjemme seg i buskene. Jeg gravde et hull i bakken hvor jeg gjemte barna. Flere er blitt drept av bombene, men vi har vært heldige, sier Rebecca Ajok.

Det minste barnet er ti måneder gammelt. De andre barna er i skolealder, men har aldri gått på skolen. Nå håper Rebecca Ajok at hun og barna kan få asyl i Kenya. I det minste til situasjonen i Sudan har bedret seg.

– Hvis det blir fred i Sudan vil jeg reise tilbake, men jeg tror ikke fred er mulig. Etter så mange år med krig er det ingen som stoler på hverandre. Det er ingen ende på denne krigen, mener Ajok.

De andre flyktningene nikker. De har alle liknende historier.

Ti år i flyktningleir. Francis Meri er leder for transittleieren og har jobbet med sudanske flyktninger i seks

år. Dag etter dag tar han i mot slitne mennesker på jakt etter trygghet.

– Folk krysser grensen i håp for noe bedre. I flyktningeleirene er det ingen bomber eller soldater som dreper, men livet er som satt på pause. Fordi denne krigen er så langvarig har folk levd i flyktningeleirer i mer enn ti år, sier Meri.

Så samler han flyktningene under et tre. Klokken er snart ti. Det er da lastebilen fra Mugali, en stor flyktningeleir lenger sør, kommer for å hente ukens last. Bare de som blir ropt opp av Meri får reise videre til denne leiren. Listen med navn er midlertidige skjebner for et hundretalls sudanere. Meri begynner å lese. Skuffelse og glede, tårer og smil fyller skyggen av det lille treet. De som blir ropt opp kan komme et skritt videre til et annet, om ikke bedre liv. I Mugali kan de søke asyl og kanskje møte familie og venner.

– Rebecca Ajok, roper Meri.

Stille, nesten usynlig sender Rebecca et lettelsens smil til barna. Så henter hun den lille sekken og hjelper de minste på lasteplanet.

– Abdon Macok Deng, fortsetter Meri.

En mann i førti årene henter reisetillatelsen. Sammen med sin nye kone og ni barn skal Deng snart begynne et nytt liv.

– Vi er slitne av å leve i frykt. Vi er slitne av å se folk dø. Jeg har mistet en kone og tre barn i bombeangrep. Det er ikke vi sivile som ønsker krig, men det er vi som er ofre. Dersom alle nektet å delta i krigen hadde det ikke vært noen krig, sier ni-barns faren, og tar plass på lasteplanet sammen med familien.

– Jeg ikke lykkelig, bare litt mindre trist, sier han.

Seksbarnsmoren Rebecca Ajok har vært på flukt fra krigen i to måneder. – Jeg tror ikke fred er mulig, sier hun.

FOTO: FREDRIK NAUMANN

– Norge vurderer mulig opptrapping

Norges spesialrepresentant for Sudan, Vegard Ellefsen, har ansvaret for å samordne Norges rolle i fredsprosessen.

– Den norske bistandsinnsatsen til Sudan vil fortsette, og trolig forsterkes ved en fredsavtale, sier Ellefsen, som understreker at Sudan har et enormt behov for internasjonal

hjelp. Norge diskuterer derfor nå med andre givere hvordan innsatsen ved en eventuell fredsavtale kan samordnes.

– Norge har en bred innsats gjennom frivillige organisasjoner og internasjonal bistand til nødhjelp. Norge leder også overvåkingsstyrken for Nuba-fjellene, sier Ellefsen.

Ifølge Ellefsen kan en fredsavtale innebære at Norge påtar seg også andre oppgaver, men han understreker at det ikke er tatt standpunkt til disse spørsmålene.

– En fredsavtale vil måtte bli overvåket av internasjonale observatørstyrker. Her kan det bli aktuelt for Norge å delta, sier Ellefsen.

Ved en fredsavtale skal det opprettes en internasjonal evalueringskommisjon som midtveis i overgangsperioden på seks år skal evaluere resultatene av fredsavtalen.

– Også her kan det være aktuelt for Norge å ha en rolle, sier Norges spesialrepresentant.

Ingen hører på de fattige...

AV DEEPA NARAYAN

BAKGRUNN

Vi står i dag ved et historisk veiskille: det er internasjonal enighet om at fattigdom i noen land er et problem for hele verden; at økte økonomiske ressurser er nødvendig for å bekjempe fattigdom; og at tusenårsmålene forplikter verden å jobbe mot fattigdomsreduksjon.

Flere penger er viktig for å lykkes, men kan *alene* ikke skape endring. Enkeltaktører kan heller ikke *alene* løse problemene. Samarbeid med og mellom regjeringer må derfor stå i fokus. Men det er avgjørende at fattige selv deltar i dette samarbeidet. Historisk sett har fattige ikke vært likeverdige partnere i kampen mot fattigdom. Dette fører til at de fattige konkluderer med at ingen hører på dem.

For å nå tusenårsmålene må man inkludere kunnskapen, pågangsmotet, evnene og motivasjonen som flere hundre millioner fattige mennesker i verden besitter.

Logikken er enkel. Ingen har mer å vinne på å komme ut av fattigdom enn de fattige selv. Ingen er mer engasjert i å redusere fattigdom enn de fattige selv. Men som en fattig kvinne sa det: «Myndighetene ser ikke de fattige. De fattige er foraktet, ja, fattigdom i seg selv er foraktet».

– Hva må så til for at de fattige selv kan delta sentralt i fattigdomsbekjempelsen?

Bevistgjøring («empowerment») er ikke et nytt konsept. Ikke-statlige organisasjoner har lenge arbeidet med dette temaet. Utfordringen ligger i å gjøre teori om til praksis.

Bevistgjøring kan ikke tvinges gjennom med politiske virkemidler, men kan heller ikke overlates helt til ikke-statlige organisasjoner. Det hele er enkelt: bevisstgjøring er å støtte fattige menneskers eget initiativ og arbeid med å komme ut av fattigdom. Bevisstgjøring er å hjelpe fattige til å ta del i sin egen utvikling.

Tilnærmingen gir fattige verdighet og mulighet til å delta i økonomiske planlegging og fordeling. Det handler om å etablere tillit.

Hvem er de viktigste aktørene? Enhver aktør i kampen mot fattigdom er viktig, men viktigst er regjeringer og de fattige selv.

Hvorfor er det slik? Det er regjeringens avgjørelser som har størst betydning for befolkningen – og da også de fattige. En regjerings politikk og et lands infrastruktur avgjør for eksempel om privat sektor ønsker å investere eller ikke, og private nasjonale og internasjonale investeringer er essensielle for å oppnå vekst.

Fattige ønsker institusjoner som lytter, snakker sant, holder løfter og behandler dem med respekt. Problemet med skolen er ikke fravær av studenter, men av lærere. Problemet i det offentlige helsevesenet er ikke mangel på pasienter, men at legene uteblir og gir privat behandling og selger medisiner for å tjene penger.

Tiden er moden for en ny generasjon reformer – reformer som øker fattiges valgmuligheter og mulighet for kontroll. Bevisstgjøring blottlegger samtidig dype skjevheter i maktforholdet. Bevisstgjøring handler derfor om å få fattige til å stille flere og strengere krav.

Fagforeningen SEWA, Indias største, er blant de som har arbeidet mest aktivt for å bevisstgjøre kvinner på landsbygda.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

kampen mot fattigdom

Bistandsaktuelt vil i 2002 – gjennom en serie intervjuer og presentasjoner av ideene til internasjonale ledere og tenkere – bidra til en debatt om sentrale trekk ved dagens bistand og utviklingsstrategier.

Det følgende er en enkel modell for økt bevisstgjøring bestående av fire elementer:

1. Tilgang på informasjon. Informasjon er makt. Uten oppdatert og relevant informasjon kan ikke fattige stille myndighetene til ansvar eller utnytte markedsmulighetene.

I 1991 nådde bare to prosent av overføringene til utdanning (lønninger holdt utenom) frem til skolene. I 1995 var andelen 20 prosent. Et vedtak om å publisere budsjettet i avisene og ved skolene, resulterte i at skolevesenet nå mottar nesten 100 prosent av pengene.

Fattige kvinner i Bangladesh og India tar opp lån og kjøper mobiltelefoner. Telefonene er blitt deres «moderne kuer». Tilgang på informasjon om markedspriser på råvarer styrker fattiges forhandlings-evne når pris skal diskuteres. De fattige kan spare mellom 20 og 80 kroner på én telefonsamtale.

2. Inkludering og deltakelse. I Sør-Afrika har private investorer opprettet egne bankkontoer for fattige i storbyene. I Vietnam kan kvinner nå

Bevistgjøring handler om å få fattige til å stille flere og strengere krav.

stå oppført som eiere av eiendom. Denne enkle loven har styrket kvinners rettigheter enormt.

Lokalt forankret utviklingsarbeid handler om å ha tiltro til at de fattige selv kan håndtere penger og ta avgjørelser. Gjennom å involvere de fattige synker kostnadene, tjenestetvingen blir bedre og man når flere fattige mennesker. Et utviklingsprogram i Indonesia, som forvaltes av de fattige selv, har allerede gitt penger til utviklingstiltak blant ti millioner mennesker i 15.000 landsbyer.

3. Sosial ansvarlighet. Man nedprioriterer fattiges rett til å holde regjeringer og privat sektor sosialt ansvarlig for sine handlinger. Lærere gjør en bedre jobb når de mottar lønn fra foreldrerådet ved skolen enn hvis lønna kommer fra staten. Utbygging går raskere og kostnader synker når fattige selv betaler entreprenører. Likevel har ikke arbeidet på mikronivå noen stor effekt hvis ikke arbeidet støttes på nasjonalt nivå.

I India kan befolkningen bruke skjemaer for å vurdere myndighetenes innsats. Myndighetene bruker disse til å forbedre seg. Også Filippinene og Ghana har tatt i bruk denne metoden.

Det er et godt eksempel på hvordan myndighetene enkelt kan finne ordninger for «å lytte» til fattige.

4. Lokale organisasjoner. Sivile organisasjoner er fundamentet i alle samfunn. Uten disse kan ikke regjering og privat sektor samarbeide med fattige. Beslutningstakerne har imidlertid ikke innsett dette.

Fattiges organisasjoner kan opptrø på det globale markedet hvis de blir støttet på riktig måte. The National Smallholder Farmers' Association of Malawi brukte sitt kollektive forhandlingsgrunnlag til å få gunstige avtaler for sine medlemmer. The Agency for the Promotion of Agricultural Branches i Mali har bedret eksportmulighetene for mango.

Organisasjoner som arbeider for rettferdig handel påvirker forbrukernes valg verden over. Fair Trade Labeling Organizations International (FLO) er en sammenslutning av

organisasjoner som jobber for rettferdig handel. FLO utsteder et sertifikat, og gir dermed også troverdighet, til over 300 firmaer i 32 land som produserer varer på en rettferdig måte. Ifølge beregninger ble det omsatt rettferdige varer for 500 millioner dollar i 2000. Dette utgjør imidlertid bare 0,3 prosent av Wal-Mart's omsetning på 165 milliarder dollar.

Det finnes foreløpig ingen globale ordninger som systematisk gir fattige tilgang til det globale markedet.

Etter en omfattende dialog med ledere av fattiges organisasjoner, samler Verdensbanken nå sammen med den indiske fagforeningen for selvstendig næringsdrivende kvinner SEWA (Self Employed Women's Association) inn midler til å opprette et Global Grassroots Entrepreneurs Trading Network.

En læresetning i utviklingsarbeidet er at regjeringer ikke kan gjøre jobben alene. De har verken ressursene eller kunnskapen som skal til. Vi erkjenner at et samspill mellom økonomi, samfunn og stat er avgjørende. Interaksjonen på tvers av sosiale grupper skaper tillit, og tilbøyeligheten til å identifisere seg med hverandre er ikke bare viktig for å skape økonomisk utvikling, men bidrar også til et bedre styresett.

Beregninger viser at det finnes 300.000 lokale lag og foreninger i Kenya. I Brasil er det registrert mer enn 250.000 ideelle organisasjoner. I en delstat i India finnes det 200.000 selvhjelpsgrupper for kvinner. Overlag viser at det finnes over 25.000 internasjonale ikke-statlige organisasjoner. Disse bidrar med mye penger til utviklingsarbeid blant de fattige. Anslag viser at 15 prosent av all bistand nå går gjennom ikke-statlige organisasjoner.

Selv om det finnes mange eksempler på at bevisstgjøring fungerer, sliter vi fremdeles med å overbevise eksperter og beslutningstakere. Tradisjonelle oppfatninger stikker dypt. Forskning kan bidra til ny og bedre kunnskap på dette området, men det beste er å la folk selv få se med egne øyne at bevisstgjøringen fungerer.

(Innlegget er forkortet. Red.)

DEEPA NARAYAN

■ Teksten er basert på et foredrag Deepa Narayan holdt på NORADs fattigdomskonferanse 16. oktober i år.

■ Narayan er seniorrådgiver i Verdensbankens fattigdomsgruppe, og har ledet arbeidet med deler av den verdensomfattende undersøkelsen «Voices of the Poor», en undersøkelse som kartlegger fattigdom sett fra fattiges eget perspektiv. Til sammen ble 60.000 fattige kvinner og menn fra 60 land intervjuet om sin livssituasjon.

■ Narayan har arbeidet med utviklingsspørsmål i Asia og Afrika i tyve år, både for organisasjoner, regjeringer og FN. Hennes hovedbudskap i dette innlegget er at fattige må inkluderes som likeverdige partnere hvis fattigdommen skal reduseres.

«Norsk» kraftverk truet

Går for halv maskin etter maoist-angrep i Nepal

KATHMANDU (b-a):

Det norskdrevne Khimti-kraftverket i Nepal, som står for en fjerdedel av kraftproduksjonen i landet, ønsker nå beskyttelse fra regjeringshæren etter angrep fra maoist-opprørere. De fleste ansatte ved anlegget holder seg nå unna arbeidsplassen på grunn av frykt.

• NAVIN SINGH KHADKA

Den 8. oktober ble kraftverket stormet av 150 maoist-soldater, som ødela kontrollrommet og mesteparten av kommunikasjonsutstyret, og brente ned de fleste bolighusene på området. Imidlertid fungerer fortsatt vanntilførselen, slik at kraftverket har kunnet holde deler av produksjonen i gang, opplyser direktør Otto Engen i Hydro Power Ltd. (HPL), som eier og driver kraftverket. HPL eies av norske Statkraft.

- Det har ikke vært mulig å reparere de ødelagte delene av kraftverket fordi vi trenger spesialutstyr fra Norge, sier Engen.

Det lille tilleggs-kraftverket Jhankri, som forsynte lokalbefolkningen med strøm, ble dessuten totalt ødelagt.

Hevn. De fleste arbeiderne holder seg nå borte fra anlegget på grunn av trusler fra maoistene.

- Men siden mye av utstyret er ødelagt, er det lite for dem å gjøre her, påpeker Engen.

Ifølge Norges ambassadør i Kathmandu, Ingrid Ofstad, angrep maoistene kraftverket etter at HPL nektet å imøtekomme et krav om penge støtte til geriljaen.

Den radikale kommunistgeriljaen har i en årrekke slåss for å omforme det lille fjellmonarkiet til en republikk, men det er først de siste par årene at krigføringen virkelig har fått et stort omfang. Mer enn

Kontrollrom, kommunikasjonsutstyr og bolighus ved Khimti-anlegget ble ødelagt som følge av maoistenes angrep.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

7000 mennesker er blitt drept i borgerkrigen de siste seks årene.

Nepal må betale. Khimti-kraftverket går nå for halv maskin. Like etter angrepet oppfordret HPL myndighetene i Nepal om å sørge for militær beskyttelse av anlegget. Myndighetene har foreløpig ikke tatt noen beslutning om dette.

- Problemet er elektrisitetsloven i Nepal, påpeker Engen.

- Den sier at myndighetene kun skal sørge for sikkerheten dersom de finner det nødvendig.

Tross en produksjonskapasitet på beskjedne 60 megawatt, er Khimti det største kraftverket i Nepal. Det produserer om lag 25 prosent av all elektrisiteten i landet. HPL truer nå med å legge ned hele produksjonen dersom de ikke får bedre beskyttelse. Skulle det gå mot full produksjonsstopp, må Nepal likevel betale

for den mengden kraft som det er avtalt at kraftverket skal produsere.

Må uansett betale. - Vi har en egen klausul i kontrakten som sier at dersom vi må legge ned på grunn av en «force majeure», må Nepal Electricity Authority (NEA) likevel betale samme månedlige avgift som i en normal situasjon, sier HPLs administrative leder Tor Bendik Midtgarden.

Ifølge NEA betaler Nepal rundt 16 millioner kroner i måneden for kraften fra Khimti. NEA har nå satt sine jurister på saken.

- Vi diskuterer dette nå med våre advokater, og vil bestemme oss for hvordan vi skal forholde oss til dette dersom situasjonen oppstår, sier NEA-direktør Janak Lal Karmacharya.

Navin Singh Khadka er redaktør i avisen Space Time Today og stasjonert i Kathmandu.

Mer enn 7000 mennesker er blitt drept i borgerkrigen de siste seks årene.

IMF: Milliarder forsvinner i Angola

• BIBIANA DAHLE PIENE

I en usedvanlig krass intern rapport slår Det internasjonale pengefondet IMF fast at nærmere én milliard dollar (om lag åtte milliarder kroner) forsvant fra nasjonalkassen i Angola i fjor. Det er mer enn tre ganger så mye som landet får i internasjonal nødhjelp.

I tillegg mener IMF at et tjuetalls milliarder kroner er forsvunnet de siste fem årene.

Angolas myndigheter er lenge blitt beskyldt for omfattende korrupsjon, men dette er første gang korrupsjonen blir rapportert av en institusjon med IMF's status.

Ærekrenket. Myndighetene i Angola bestrider rapporten på det sterkeste, og kaller den «ærekrenkende», ifølge BBC.

I rapporten, som BBC har fått innsyn i, beskyldes også det statlige oljeselskapet Sonangol for ulovlige pengetransaksjoner. Ifølge loven skal alle inntekter fra oljeindustrien kanaliseres gjennom sentralbanken.

Sonangol, som mottar enorme

summer fra utenlandske oljeselskaper som opererer i Angola, holder imidlertid store deler av pengene utenfor statsbankens kontroll, får Bistandsaktuelt opplyst fra informert hold i en internasjonal finansinstitusjon.

Dette gjelder spesielt de såkalte «signaturbonusene», som de utenlandske oljeselskapene betaler til myndighetene i Angola. Selv om angolanske myndigheter holder strengt tett om hvor mye de har fått i signaturbonuser, regner man med at dette dreier seg om titalls milliarder kroner.

Hemmelige konti. Ifølge den britiske avisa The Guardian avslørte to amerikanske journalister i begynnelsen av november flere hemmelige konti i skatteparadiset Jersey, der milliarder av angolanske oljekroner har havnet.

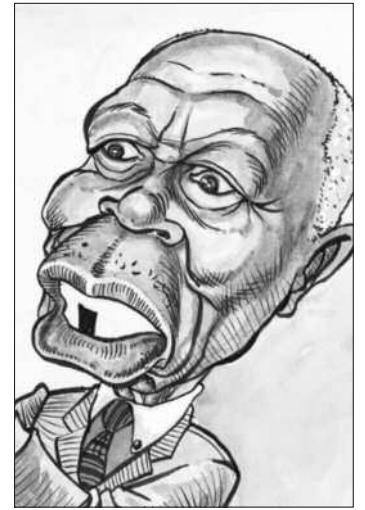
Utviklingsminister Hilde Frøkjord Johnson besøkte nylig Angola. Hun ønsker å få til et tettere giversamarbeid for å kunne stille strengere krav til myndighetene om åpenhet og bedre styresett.

Angolas president Jose Eduardo dos Santos må finne gode svar på kritikken fra IMF.

FOTO: SCANPIX/EPA PHOTO AFPI/ANNA ZIEMINSKI

hvem? hvor?
hva i all verden?

TEGNING: GADO

1. Hvem er dette?
2. Hvilket dessertkrydder er Madagaskar verdens største produsent av?
3. Hva heter hovedstaden i Malawi?
4. Hvilket eksportprodukt er Guatemalas viktigste?
5. Når ble staten Israel opprettet?
6. Hva står forkortelsen LTTE for?
7. Hvem er Jeffrey Sachs?
8. Hva er en paria?
9. Hvem tildeles årets Nobels fredspris?
10. Hvem har skrevet boken «Kong Leopolds arv»?
11. Hvilket folkeslag utgjør 44% av Guatemalas befolkning?
12. Hva er navnet på hovedstaden i Vietnam?
13. Hvilken elv danner Victoria-fallene?
14. Hvilket insekt bringer med seg malaria?
15. Hva er navnet på den sørlige hovedgruppen av negroide i Afrika?
16. Har Angola mer enn ti millioner innbyggere?
17. Hva heter hovedstaden i Etiopia?
18. Hvilken afrikansk øystat skal regjeringen nå vurdere å innlemme i gruppen «andre samarbeidsland»?
19. Hvem er generalsekretær i Fredskorpset?
20. Hvilke seks land grenser Afghanistan til?

Svarene finner du på side 23.

Spørrespalten er laget av
Caroline Hvidtsten

Prøv et søk i vårt
internett-arkiv.
Her finner du ca. 2000
artikler om bistands-
og utviklings spørsmål.
www.bistandsaktuelt.com

Kulturarv på avveie

Illegal handel med stjålne kulturskatter truer verdens kulturarv

KATHMANDU/HATRA (b-a): FN har erklært 2002 som internasjonalt år for vern av verdens kulturarv. Det er ikke uten grunn: Over hele verden blir kulturhistoriske steder plyndret for å tilfredsstille et umettelig og pengesterkt kunstmarked.

• I NEPAL OG IRAK:
MERETE LINDSTAD

KULTUR Lik spøkelsesaktige skikkelser dukker de fram gjennom morgentåken som hviler tungt over Kathmandudalen. Klokka er bare halv sju, og småhutrende trosser de morgenkulden for å utføre sitt daglige morgenritual: Et besøk til det lokale templet.

Noen tar veien til Durbar-plassen i sentrum av Kathmandu, der vakkert utsmykkede buddhistiske og hinduistiske templer fyller hele plassen. Andre nøyer seg med å oppsøke en religiøs skulptur på nærmeste gatehjørne.

Alle har de med seg en liten kury eller et messingfat der blomster, lys, ris og røkelse ligger sirlig dandert. På den måten skal gudene blidgøres og den enkeltes bønner bli hørt.

Kunsttyvenes supermarked. For enkelte nepalesere kan imidlertid den daglige morgenturen til tempelet by på en ubehagelig opplevelse: I ly av nattemørket har tyver vært på ferde og fjernet de hellige skulpturene.

- I løpet av de siste 30-40 årene er over halvparten av Nepals religiøse kunstsatter blitt stjålet og brakt ut av landet, forteller tyskeren Jürgen Schick.

Schick er en velrenommert kjenner av tradisjonell nepalsk kunst og har vakt betydelig oppsikt med sin bok «Gudene forlater landet». Boka gir en ettertrykkelig dokumentasjon for hans påstand:

- Fra å være verdens vakreste friluftsmuseum, har Kathmandu blitt en selvbetjeningsbutikk for kunsttyver.

Turisttyver. Ifølge Schicks undersøkelser startet tyveriene på 1960-tallet da Nepal for alvor åpnet seg for omverdenen. Raskt ble landet et yndet sted for turister, bistandsarbeidere og diplomater. Så yndet at mange måtte ta med seg «ekte» suvenirer som minner. Og folk med kjennskap til gammel asiatisk kunst og kunsthåndverk oppdaget snart hvilke økonomiske verdier som lå i Nepals unike og innpå 2 000 år gamle kulturarv.

Dermed var det i gang. Ubeskyttet og lett tilgjengelig ble Kathmandus gudeverden et Eldorado for tyver.

FN-organisasjonen UNESCOs vedtak fra 1979 om at Kathmandudalen er en bevaringsverdig del av verdens kulturarv, har gjort lite inntrykk på tyvene. Det erfarte Jürgen Schick da han på 1980-tallet satte seg fore å lage en fotodokumentarisk bok om Nepals religiøse kunstsatter og høyst levende kulturarv.

Etter flere års arbeid endte han i stedet opp med en bok om tapet av de samme skattene. Boka inneholder blant annet en omfattende samling bilder fra steder før og etter at tyverier har funnet sted.

- Gang på gang oppdaget jeg at en figur eller gjenstand som jeg hadde sett og fotografert noen da-

For enkelte nepalesere kan morgenturen til tempelet by på ubehagelige overraskelser: At tyver har stjålet de hellige figurene i løpet av natten.

FOTO: MERETE LINDSTAD

ger, uker eller måneder tidligere var borte! Det kunne være alt fra små treutskjæringer til meterhøye, tunge steinskulpturer, forteller Schick og legger til:

- Det eneste som sto tilbake var tydelige spor av at noen hadde brukt makt for å få med seg det de ønsket.

Få er i tvil om hvor Nepals guder har tatt veien.

- Før eller senere dukker de opp på ulike steder i Vesten. På auksjoner, i museer, privatsamlinger eller i antikvitetsforretninger, mener Lian S. Bangdel, tidligere leder for det nepalske kunstakademiet. Allerede i 1989 publiserte Bangdel sin bok «Stjålne guddommer fra Nepal».

- Det aller meste av nepalske kulturskatter som befinner seg i private samlinger i de vestlige landene, er helt klart stjålne gjenstander, sier Bangdel.

Tyvgods under hammeren. 40.000 kroner og et museklikk - «Buy now» - på det velrenommerte auksjonsfirmaet Sotheby's hjemmeside. Det er alt som skal til for å bli eier av en 3-400 år gammel, nepalsk bronse-skulptur av Vishnu, hinduenes gud for liv og frelse.

Problemet er bare at skulpturen kan vise seg å være blant Nepals mange guder i ufrivillig eksil. For hos Sotheby's opplyses det klart at det ikke er deres, men selgerens ansvar å sørge for at antikviteter og andre typer kunst og kulturskatter er brakt lovlig ut av landet der de er funnet.

”

Fra å være verdens vakreste friluftsmuseum, er Kathmandu blitt en selvbetjeningsbutikk for kunsttyver.

Jürgen Schick, tysk kjenner av tradisjonell nepalsk kunst.

Konkurrenten Christie's har de samme reglene for sin virksomhet. Der er det heller ikke auksjonsfirmaet selv, men selgeren som må kunne dokumentere at salgsobjektene er eksportert lovlig fra sine opprinnelsesland.

Derfor bør du være årvåken dersom du skulle fristes til å slå til på Christie's tilbud om en side fra en innpå 700 år gammel utgave av Koranen fra Irak. Under urolighetene i kjølvannet av Golfkrigen ble om lag 4 000 gjenstander - statuer, keramikkarbeider, manuskripter og årtuseng gamle leirtavler - stjålet.

- Selv hos velkjente kunstforhandlere og auksjonsfirmaer må kjøperne sjekke dokumentasjonen nøye, hvis man vil unngå å kjøpe tyvgods, sier Valérie Jullien i Det internasjonale museumsrådet, ICOM.

Etiske retningslinjer. De siste årene har ICOM arbeidet spesielt med å bekjempe den illegale handelen med stjålne kunstsatter. Ett av tiltakene er å få flest mulig museer og forhandlere av kunst til å følge de etiske retningslinjene som gjelder såkalt «kulturell eiendom». Det vil si alle typer gjenstander som er del av kulturarven i et bestemt land eller område.

Mange - men langt fra alle - følger disse retningslinjene.

- Nylig ble en av New Yorks mest kjente kunstforhandlere dømt for å ha vært delaktig i tyverier fra et av Egyptens historiske områder, forteller Jullien.

Tradisjonsrike auksjonsfirmaer

De siste 30-40 årene er over halvparten av Nepals kunstsatter blitt stjålet og brakt ut av landet. Denne figuren beskyttes med gitter. FOTO: MERETE LINDSTAD

som Sotheby's har også ved flere anledninger omsatt stjålet kulturell eiendom. Det gjelder blant annet skulpturer fra Sørøst-Asias største tempelområde, Angkor Wat i Kambodsja. Fram til begynnelsen av 1990-årene ble det 900 år gamle tempelområdet utsatt for massiv tyveri. Plyndringen anses som den mest omfattende av et enkelt kulturhistorisk område i nyere tid og vakte stor internasjonal oppmerksomhet.

Enkelte gjenstander har etter hvert blitt oppsporet hos private samlere og i museer. Det gjelder blant annet sju skulpturer og deler av skulpturer som ble meldt savnet i ICOMs bok «Hundre savnede objekter - Plyndringen av Angkor Wat». Tre av de sju gjenstandene viste seg å ha blitt solgt hos Sotheby's.

Nepals guder har også gått under hammeren hos det veletablerte auksjonsfirmaet. I 1990 ble en 500 år gammel granittskulptur registrert i Sotheby's salgskatalog. Skulpturen viste seg å være identisk med en som var blitt fotografert i Kathmandu før den ble stjålet i 1984. Hvorvidt Sotheby's var kjent med at dette var tyvgods, er uvisst. Men for firmaet var det uansett en god forretning. Etter en verdilurdering på om lag 300.000 kroner ble statuen solgt.

Stor etterspørsel. - De siste 20 årene har vi sett en vekst uten sidestykke i det internasjonale kunstmarkedet, sier Valérie Jullien.

- Og så lenge etterspørselen er så stor, er det svært vanskelig å stanse tyveriene og den illegale handelen med stjålne kunstsatter.

Jullien forteller at arkeologiske utgravingsområder i fattige eller politisk ustabile land er spesielt utsatt for plyndring. Det gjelder blant annet flere afrikanske land, så som Nigeria, Burkina Faso og Mali.

- Særlig i Afrika var det mange gamle samfunn helt eller delvis uten skriftkultur. Bevaring av den materielle kulturen er derfor avgjørende for å få innsikt i Afrikas historie, påpeker Jullien.

Nylig publiserte ICOM en «Rødliste» over afrikanske kunstsatter som er spesielt utsatt for tyveri.

- Dette dreier seg om ulike typer konkrete gjenstander som er beskyttet av nasjonal lovgivning, forbudt å eksportere og som under ingen omstendigheter bør legges ut for salg. Vi oppfordrer derfor alle museer, auksjonsfirmaer, kunstforhandlere og samlere til å slutte å kjøpe disse gjenstandene, sier Valérie Jullien.

Norge ikke ratifisert. Innstendige oppfordringer er neppe nok for å komme den illegale handelen og tyveriene av kulturskatter til livs. Det har ikke minst FNs organisasjon for utdanning, kultur, vitenskap og kommunikasjon, UNESCO, erfart.

I over 30 år har UNESCO forsøkt å få de vestlige landene til å ratifisere FNs konvensjon om ulovlig handel med stjalne kulturminner. Men med lite hell. Per i dag har bare fem vestlige land ratifisert konvensjonen, blant annet Italia og Hellas. I likhet med flertallet av de til sammen 92 landene som har sluttet seg til UNESCO-konvensjonen, er Italia og Hellas selv utsatt for tyverier fra både museer og kulturhistoriske steder.

Land som USA, Storbritannia og Tyskland – samt Norge – har derimot ikke ratifisert konvensjonen. Dermed er de ikke politisk forpliktet til å imøtekomme krav fra land som ønsker å få tilbake dokumentert stjalne kulturskatter.

Stjeler selv. Bevæpnede vakter følger nøye med der vi går blant ruinerne og suger inn inntrykkene fra Hatras fordums storhetstid. Her – midt i et øde ørkenlandskap i det nordlige Irak – lå en gang «Solgudens by», hovedstad i et rike som strakte seg fra Kaukasus i nord til Persiabukta i

”

Når folk ikke har penger til mat, kan du ikke fordømme dem som takker ja til 100 dollar for å stjele en liten skulptur.

Roberta Venco Riccardi, italiensk arkeolog

sør, og fra Afghanistan i øst til Eufrat i vest.

Da arkeologene i 1912 begynte å grave blant ruinene, avdekket de raskt at her hadde man å gjøre med en over 1500 år gammel by. Og med sin storslagne, overraskende romersk- og greskinspirerte arkitektur, fikk Hatra i 1985 status som del av verdens kulturarv.

I kjølvannet av Golfkrigen har imidlertid Hatra vært hjemsoekt av tyver, forteller den italienske arkeologen Roberta Venco Riccardi. Siden 1965 har hun arbeidet med utgravningene i Hatra.

– Tyveriene startet i 1995 etter at alle landets museer var blitt stengt på grunn av plyndring, sier Riccardi og føyer til:

– Alle de historiske stedene i Irak er i dag utsatt for tyverier.

Hun forteller at tyvene først og fremst er irakere selv. På grunn av de internasjonale sanksjonene mot Irak, har fattigdommen bredt om seg, påpeker den italienske arkeologen.

– Tidligere var Irak et trygt land der du kunne forlate huset og bilen ulåst. Men når folk ikke har penger til mat, kan du verken forhindre eller fordømme dem som takker ja til 100 dollar for å stjele en liten skulptur eller en steintavle, sier Riccardi.

I 1985 fikk Hatra i Irak status som del av verdens kulturarv. Nå vokter bevæpnede vakter stedet mot kunststyver.

FOTO: MERETE LINDSTAD

Støtte til Malis kulturarv

• MERETE LINDSTAD

Kunnskap om felles kulturarv er viktig for å forebygge konflikter, mener kulturrådgiver i NORAD, Arild Skåra.

– Spesielt i unge nasjoner er bevissthet om kulturarven viktig for styrke identitetsfølelsen og utviklingen av demokratiet. Bistand til kulturminnevern handler derfor om bistand til demokratiutvikling, sier Skåra.

Malis storhetstid. Han påpeker at mange av NORADs samarbeidsland har en rik kulturarv, som det er naturlig at NORAD bidrar til å bevare. Det gjelder blant annet Mali – og i disse dager vurderer NORAD å videreføre sin støtte til et UNESCO-prosjekt som skal sikre gamle, arabiske manuskripter fra Malis storhetstid. Skriftene er opptil 700 år gamle og nå så skjøre at det haster med å redde dem, mener eksperter.

– Formålet med prosjektet er å bistå malierne i å ta vare på disse skriftene og gjøre dem lettere til-

”

I unge nasjoner er bevissthet om kulturarven viktig for styrke identitetsfølelsen.

Arild Skåra, kulturrådgiver i NORAD

gjengelig for allmennheten, forteller Arild Skåra.

– I tillegg skal folk læres opp til å lage kopier av høy kvalitet, som skal selges til turister.

Kopier for salg. Hensikten med å lage kopier er å demme opp for salget av originaler. Gjennom generasjoner har turister og profesjonelle samlere kjøpt originale skrifter, som dermed er blitt brakt ut av landet. Selgerne har ofte vært folk som har trengt penger til mat, og som ikke har vært klar over dokumentenes historiske verdi.

Også myndighetene i Mali er opptatt av å sikre de gamle skriftene. En tid tilbake understreket den daværende presidenten at fornyet kunnskap om felles historie og kultur var viktig for å forebygge konflikter og sikre stabilitet i Mali. Derfor ønsker myndighetene å løfte fram de gamle manuskriptene, som kan fortelle om tiden da Timbuktu var et sentralt lærested i den muslimske verdenen.

Ny indeks måler pressefrihet

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

For første gang har organisasjonen Reportere uten grenser utarbeidet en rangering over hvilke land i verden som har høyest grad av pressefrihet, og hvilke land som har dårligst.

De nordiske landene ligger på toppen av listen, mens de asiatiske landene Bhutan, Turkmenistan, Burma, Kina og Nord-Korea kommer dårligst ut.

Undersøkelsen, som tar for seg 139 land, er basert på intervjuer med journalister, forskere og loveksperteser.

Vestafrikanske unntak. Blant de afrikanske landene er det Eritrea (rangert som 132) og Zimbabwe (rangert som 122) som kommer dårligst ut. I september 2001 ble Eritreas eneste privateide avis forbudt og 18 journalister sitter for tiden i eritreiske fengsler. Zimbabwes president Robert Mugabe er kjent for sin fiendtlige holdning både overfor nasjonal og internasjonal presse.

Flere gledelige unntak finnes

imidlertid i Vest-Afrika. Benin, som ifølge FN regnes som ett av verdens fattigste land, er rangert som nummer 21 på Reportere uten grenser sin indeks – for øvrig samme plassering som Storbritannia. Namibia er rangert som nummer 31, Mali 43 og Senegal 47. Også Sør-Afrika skårer høyt med plass nummer 26.

Uganda høyest skår. Av NORAD sine samarbeidsland er det Uganda som får høyest rangering med plass nummer 52, etterfulgt av Tanzania (62), Mosambik (70), Zambia (81) og Malawi (84). Også her kommer de asiatiske landene dårligere ut enn regionene for øvrig. I rapporten nevnes Bangladesh som eksempel på et land som til tross for en demokratisk valgt regjering ikke har greid å skape en fri og uavhengig presse. Bangladesh er kun rangert som nummer 118. Aller dårligst ut av de norske samarbeidslandene er Nepal, som ligger på plass nummer 127 av i alt 139 land.

Ja til Arafats nye regjering

• BIBIANA DAHLE PIENE

Palestinernes lovgivende organ, PLC, har med stort flertall godkjent president Yassir Arafats forslag til en ny regjering. Den forrige regjeringen gikk av i september, da det ble klart at den ikke hadde tillit i parlamentet.

Den nye regjeringen teller 19 ministre i alt, to færre enn tidligere. Åtte av ministrene er nye, – en del av dem som det har versert mest korrupsjonsrykter rundt er blitt skiftet ut.

En av de mest markante endringene Arafat har gjort er å sparke den reformvennlige innenriksministeren Abdel-Razak al-Yahya, og erstatte ham med Hani al-Hassan, som har hatt en høy posisjon i Arafats Fatah-parti. Reformisten Salaam Fayyad (se Bistandsaktuelt nr8-02, red.anm.) blir imidlertid sittende som finansminister. Andre kjente ministre som fortsetter er Nabil Sha'ath og Saeb Erekat, som også er palestinernes sjefsforhandler i fredsprosessen.

I sin tale til PLC fremholdt Arafat at den nye regjeringen er satt sammen for å imøtekomme kravet om reformer. Det er en erklæ-

ring som giverne stiller seg bak.

– Reformene er det viktigste for denne regjeringen. Men det gjenstår å se om reformprogrammet blir implementert, sier Norges ministerråd Geir O. Pedersen.

Kritikere mener imidlertid at Arafat i for stor grad holder på tradisjonen med å utnevne sine aldrende lojale Fatah-kamerater. Flertallet av ministrene er over 60 år gamle, og mange har en fortid i eksil, i likhet med presidenten. Flere av dem er blitt kraftig kritisert av den yngre politiske garden for korrupsjon og dårlig styresett.

– Jeg tror ikke denne regjeringen kan lede palestinerne ut av den nåværende krisen, sa det uavhengige parlamentsmedlemmet Ziad Abu-Amr under debatten i forkant av voteringen. Han fikk imidlertid klar beskjed av Arafat om å tie stille, skriver avisa The Guardian.

Den nye regjeringen blir sittende til 20. januar neste år, da det etter planen skal holdes nyvalg. President Arafat har også oppnevnt en ny valgkomité, slik han er forpliktet til etter palestinernes nye grunnlov.

Zimbabwe mot kollaps

Zimbabwe står på randen av et økonomisk sammenbrudd som vil få krisen hittil til å virke som en barnelek, advarer Det internasjonale pengfondet (IMF) sin representant i landet, Gerry Johnson. Elendig finansforvaltning og hyperinflasjon kan få landet på knærne innen utgangen av året,

sier han til den zimbabwiske avisa Daily News. IMF spår en inflasjon på hele 522 prosent neste år, men ifølge Johnson kan prisene stige langt mer. En forverret krise vil trolig føre til at bedrifter landet over må stenge. Dermed vil arbeiderne se lønningene forsvinne mens prisene går rett til værs.

– Verre enn i 1984

Etiopias statsminister Meles Zenawi sier at Etiopia står over for en langt alvorligere sultkatastrofe enn den som tok livet av nesten én million mennesker i 1984. Ze-

nawi sier til BBC at seks millioner mennesker allerede er rammet av sult, og at antallet kan stige til 15 millioner på nyåret hvis nødhjelpen ikke øker umiddelbart.

Nabolagsskolen sikrer billig lærdom

AV NEWTON SIBANDA, ZAMBIA

ZAMBIA

Det er ofte brutale, økonomiske årsaker til at mange barn i Afrika ikke går på skole. Foreldrene til barna har rett og slett ikke råd til å betale barnas utdanning. Er barna foreldreløse, er utdanning en nær urealistisk drøm. Nabolagsskoler i Zambias hovedstad Lusaka møter problemet ved å tilby svært rimelig utdanning til de fattige barna i bydelen.

Selvhjelpstanken er ikke død i Afrika, den må bare stimuleres. Nesten alle barn og foreldre er klar over at utdanning er første prioritet i livet. Men det koster penger – penger folk ikke har. Ved å etablere små nabolagsskoler, gjerne bygget og drevet på dugnad, kan lokalsamfunn klare å skaffe sine unge, håpefulle en god grunnutdanning. Til en overkommelig pris.

– Jeg skal bli minister i regjeringen når jeg blir voksen, sier 15 år gamle Martin Nyirenda, som møter oss på skolen i Chazanga, en av nabolagsskolene.

Kanskje litt vel ambisiøst, men Martin hadde i alle fall aldri klart å opprettholde en slik drøm om han ikke hadde skoleplass ved Chazango. Denne skolen har sett det som et spesielt mål å gi skolegang til gatebarn, foreldreløse og andre barn med små økonomiske ressurser.

Martin Nyirenda mistet sin far i 1992, og mor til Martin hadde ingen mulighet til å betale skolepenger på en vanlig skole for Martin og hans søsken.

– Min mor en enke og arbeidsledig. Hun klarer ikke å betale mye i skolepenger. På Chazango er skolepengene bare 35 kroner i terminen, forteller Martin.

Åtte år gamle Carolina Lungo er foreldreløs, og normalt et barn med

Nabolagsskoler kan tilby svært rimelig utdanning til fattige barn, men pulter og stoler er ingen selvfølge. FOTO: SØRVIS

små sjanser til å skaffe seg en vanlig utdanning. Nå går hun i andre klasse ved Chazanga skole. Carolina vil gjerne bli sykepleier.

– Denne skolen er billig og jeg har fått tanta mi til å betale skolepengene, sier Carolina.

Hennes historie er den samme som mange av de andre barna ved Chazanga forteller oss. Når en eller begge foreldrene er døde, men barna skaffe skolepenger fra besteforeldre, onkler, tanter eller annen familie. Det er vanskelig å be om mange hundre kroner i skolepenger, men 35 kroner i terminen er overkommelig.

Det raskt voksende byområdet Chazanga har ingen vanlig folkeskole bygget av myndighetene. Foreldrene er derfor svært glade for at bydelen har et skoletil-

bud, og at skolepengene er lave.

– Skolen gir oss også litt ekstra tid til å skaffe beløpet som trengs til skolepenger. De kaster ikke ut elever som ikke har betalt skolepengene, slik myndighetenes skoler gjør, sier Jeseline Mwanza, som har barn på Chazanga-skolen.

Jeselines mann er en arbeidsufør snekker, og familien klarer ikke å skaffe penger til en tradisjonell skolegang for barna.

Med minimale skolepenger og små budsjetter sier det seg selv at nabolagsskolene ikke er særlig luksuriøse. Det finnes ikke pulter og stoler i klasserommet, så alle barna må sitte på gulvet. Elevene har heller ikke uniformer, først og fremst fordi foreldrene ikke har penger til det. Alt de kan spare går til skolepengene. Både skolebarn og foreldre er svært opptatte av at skolen skal

Rektorene ved nabolagsskolene sier at disse skolene ofte kan vise til et bedre karaktergjennomsnitt enn myndighetenes skoler.

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte korrespondenter fra afrikanske land.

Newton Sibanda er journalist i Zambia Daily Mail i Lusaka. Han er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Kommunikasjon.

slå rot i lokalsamfunnet og at forholdene skal bli mindre kummerlige.

– Lærerne her er virkelig gode, men vi er redde for at de skal bli lei av å undervise i slike shabby omgivelser. Vi håper å skaffe stoler og pulter til skolen, og vi vil også at barna våre skal gå stolte til skolen i egne skoleuniformer, sier Jeselime Mwanza.

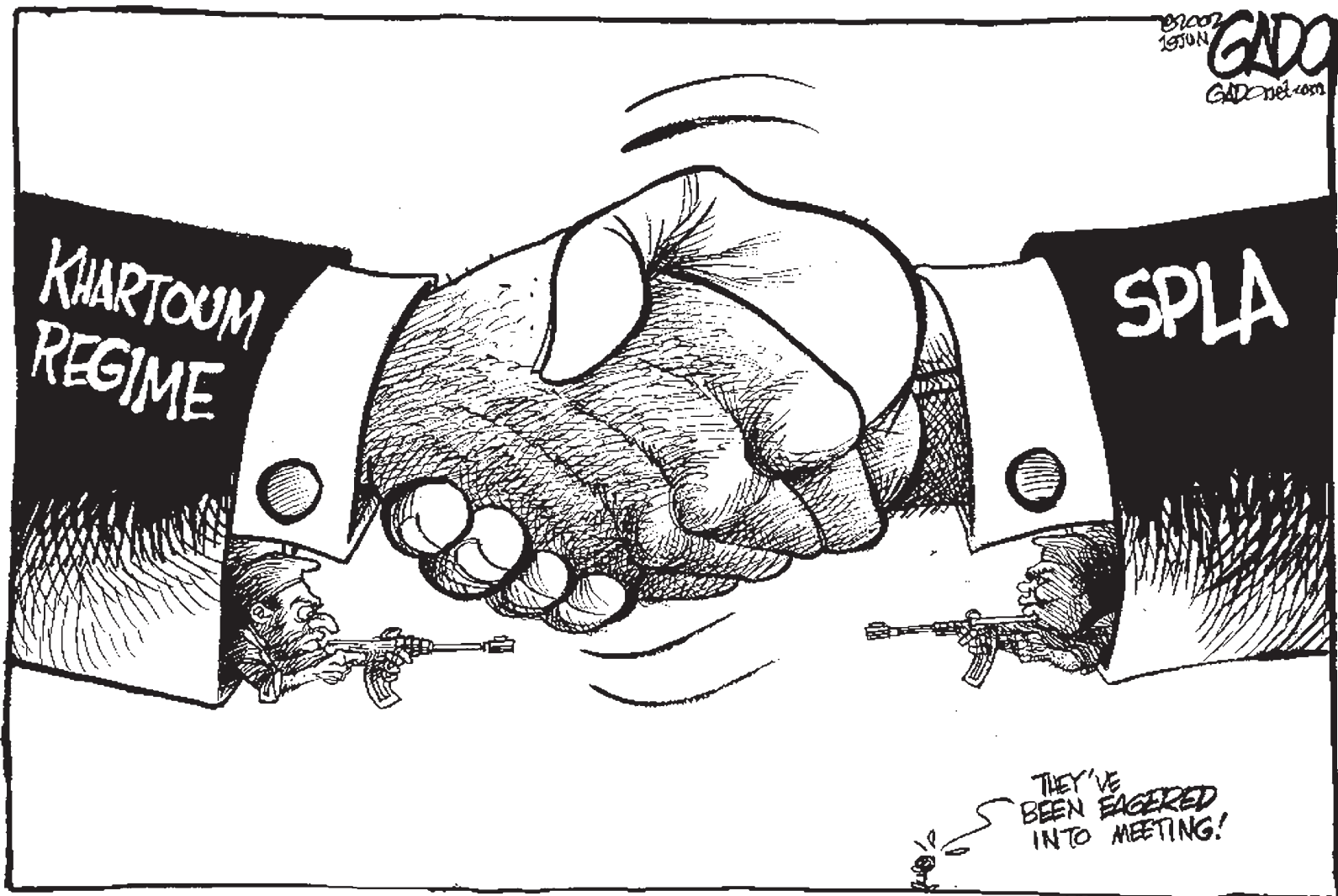
John Manjowe, leder for foreldrerådet ved Chazanga skole forteller at det verste som kan skje er at de barna som nå har fått plass på skolen, må vende tilbake til gata igjen.

– Derfor er det med stor overbevisning og mange gode argumenter vi spør «alle» om hjelp til å drive skolene, forteller han.

Nabolagsskolene kan ofte vise til gode resultater.

– Rektorene ved nabolagsskolene sier at disse skolene ofte kan vise til et bedre karaktergjennomsnitt enn myndighetenes skoler. Årsaken ligger ofte i at barn og foreldre som må kjempe for retten til utdanning ikke skusler bort muligheten når de først har fått den, sier Manjowe.

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Hjelper hjelpa?

LITTERATUR

Hjelper hjelpa? spør Vigdis Hjorth i forordet til novellesamlingen «Fattigdom». Har 50 år med bistand gitt noen resultater? Og vil ytterligere internasjonal innsats fram mot 2015 bidra til å halvere fattigdommen?

Vigdis Hjorth har samlet et spennende knippe forfattere som fra hvert sitt ståsted setter fokus på fattigdom. En noe deprimerende tittel på en bok kanskje, men med et fargerikt mangfold mellom permene. I tillegg har en av Afrika mest profilerte tegnere – GADO – krydret sidene med sylskarpe meningsytringer.

Jeg kalte visst boka en novelle-samling. Det er ikke helt sant. Det er en samling av noveller og artikler. De siste er skrevet av mennesker som har møtt fattigdommens sanne ansikt og bidratt til å gjøre noe med det.

bokanmeldelse

Vigdis Hjorth (red):

«Fattigdom».

Samlaget, 2002.

Det er sjelden vi finner en så stor bredde i forfattervalg som i denne boka. Forfattere med internasjonale navn som nigerianeren Ben Okri og palestineren Izzat Ghazzawi har levert hver sin lille perle. Sterke norske navn som Frode Grytten, Tor Edvin Dahl og Thorvald Steen er med. Ljubisa Rajic gir en sterk leseropplevelse i gråsonen mellom fakta og fiksjon. Feltfolk som Mette Winther, Carl Frode Tiller, Gunnar Garbo og Petter Bauck har fine nærbilder av

virkeligheten med sin entusiasme, tragedier, frustrasjon og gleder. Og midt oppe i det hele kommer den forløsende latter via Are Kalvø og hans fiskepudding for Afrika – «Et opp maten din, tenk på ungane som svelt, sa dei».

Som en provoserende overraskelse bidrar også Morten Andreas Strøksnes med et radikalt forslag for å uttrykke fattigdom. Hva dette forslaget innebærer overlater jeg til dem som leser boka å finne ut av – men det er utvilsomt overraskende. Og det er garantert mange meninger om det.

Det er mangfoldet, nyansene og ikke minst forfattere i samspill med gode skribenter som er denne bokas styrke. Fattigdom blir noe mer enn en grå, distansert masse. Vi kommer nærmere problemets kjerne og for-

nemmer mulige veier fram mot løsninger. I et etterord skriver NORADs direktør Tove Strand at møter med mennesker fra andre kulturer og samfunn beskrives på en måte som får fram hvor viktig det er å huske på at det er enkeltmenneskers hverdag og mulighetene for å gjøre hverdagen lettere det hele dreier seg om.

I en kommersialisert forlagsverden har Samlaget tatt en sjanse med denne spesielle boka. Enhver bokorm vet at du kan finne gode leseropplevelser utenfor bestselgerlistene. Så også her.

Og etterpå kan du gruble videre på kjernespmålet: Hjelper hjelpa?

STONE BRATTELI

Ivrer for WTO-bistand til MUL-land

Bistand til fattige land knyttet til internasjonal handel og WTO-forhandlinger var et av temaene som ble tatt opp av statssekretær i Utenriksdepartementet Elsbeth Tronstad under et seminar i Oslo 8. november.

– Faglig bistand på dette området må være basert på etterspørsel i mottakerlandene, og vi må gi prioritet til de minst utviklede landene,

sa Tronstad.

Hun vektla ellers god samordning mellom de bistandsgivere som tilbyr faglig støtte på handelsområdet for å unngå overlapping og sikre en helhetlig tilnærming.

– Hensikten må være å sikre best mulig bistand, enten det ytes fra WTO-sekretariatet eller av andre organisasjoner, sa Tronstad.

Samtidig viste hun til at det

overordnede målet måtte være å sikre at alle medlemmer av WTO – også de fattigste landene – skulle tjene på det multilaterale handelssystemet.

Seminalet ble arrangert av NORAD i samarbeid med den regionale forskerorganisasjonen African Economic Research Consortium. Representanter for det norske bistandsmiljøet og forskere fra en rekke afrikanske land deltok.

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 13. desember

Save the Children Norway (Redd Barna) is a non-governmental humanitarian membership organisation which is politically and religiously independent, and that works to realise children's rights in accordance with the United Nations Convention on the Rights of the Child.

Save the Children Norway – Angola has an annual budget of approximately 13 mill NOK and 36 national staff member and one expatriate employee. The programme was established in 1997 and the office is located in Luanda with a sub office in M'banza Congo in the province of Zaire. The programme's main focus is to improve access to and quality of basic education to children. The programme is also paying attention to children in difficult circumstances, e.g. sexually and economically exploited children and will in 2003 start working with children affected by HIV/aids. The programme in general is promoting children's rights through advocacy work. The work is developed in co-operation with local authorities and local NGOs. Save the Children Norway – Angola co-operates closely with other Save the Children members in Angola.

We now seek

Assistant Resident Representative for Angola

Main responsibilities:

- Programme development and capacity building
- Organisational development and personnel management
- Alliance co-operation and development
- Representation in the absence of the Resident Representative

Qualifications:

We look for a person with

- Higher education at university level, working knowledge of Portuguese and fluency in English.
- Experience in training and capacity building of national staff and national partners.
- Experience in the design, implementation, monitoring, evaluation and documentation of development of projects.
- Experience in staff supervision.
- Experience from and good understanding of right based programming.
- Knowledge of the region.
- Computer literacy.

Duration of appointment: One year, starting 1 February.

Further information may be obtained from: Regional Co-ordinator Anne Pedersen or Programme Director Jon-Kristian Johnsen, tel. 22 9 909 00, fax 22 99 08 60. E-mail: pro@reddbarna.no.

Application with CV should be sent to: personalavd@reddbarna.no or

**Redd Barna, Personnel & Organisation Dept.,
Box 6902 - St. Olavs plass, 0130 Oslo,
Norway before 1. December 2002.**

UNDPs (FNs utviklingsprogram) nordiske kontor søker

Informasjonsmedarbeider i Norge (vikariat)

UNDPs nordiske kontor søker en selvstendig og engasjert informasjonsmedarbeider til et 6 måneders vikariat (med mulighet for forlengelse) til vårt Oslo-kontor.

Informasjonsmedarbeideren har ansvar for UNDPs informasjonsarbeid i Norge. Å spre kunnskap og engasjement omkring FNs tusenårsmaal vil stå sentralt. Du vil også arbeide med myndighetskontakt og representere UNDP i Norge. Du må regne med noen administrative oppgaver.

Stillingen medfører en del reising, blant annet må du være innstilt på å tilbringe ca. 5 dager i måneden i København.

Fullstendig utlysning finner du på www.undp.no

Søknadsfrist: 1. desember

UNDP er FNs globale nettverk for utvikling og er tilstede i 166 land. Ved å koble sammen lands kunnskaper, erfaringer og ressurser, hjelpes mennesker til selv å forbedre sin livssituasjon.

FORUT, Solidaritetsaksjon for utvikling, er en norsk bistandsorganisasjon med basis i freds- og edruskapsorganisasjonene IOGT, Juvente og IOGTs Juniorforbund. FORUT har prosjektsamarbeid i seks utviklingsland i tillegg til omfattende arbeid i Norge.

PROSJEKTLEDER I SRI LANKA

FORUT gjennomfører et større NORAD-finansiert rehabiliteringsprosjekt i Jaffna lengst nord i Sri Lanka. Prosjektet er rettet mot fattige familier og internflyktninger i en tilbakevendings situasjon. Den positive utviklingen i fredsprosessen gjør at stadig flere av disse flytter tilbake til Jaffna.

Til å lede dette arbeidet søker FORUT en person med adekvat utdanning og erfaring fra bistandsarbeid, ledelse, organisasjonsarbeid, administrasjon og økonomi. Det kreves gode engelskkunnskaper. Vedkommende må dessuten ha sterk fysisk og psykisk helse, gode samarbeidsevner og være beredt på krevende leve- og arbeidsforhold i et område som har vært hardt rammet av den langvarige borgerkrigen i landet.

Prosjektlederen vil bo og arbeide i Jaffna. Stillingen egner seg ikke for søkere med medfølgende familie. Kontraktperiode er 1. januar – 31. desember 2003.

Som følge av FORUTs bistandsprofil vil praktisering av totalavhold fra alkohol og andre rusgifter i kontraktperioden være en forutsetning for å kunne bli ansatt i stillingen i Sri Lanka.

Ytterligere informasjon finnes på vår hjemmeside www.forut.no. Kontakt eventuelt internasjonal prosjekt koordinatør Ståle Stavrum på tlf. 61 18 74 00.

Søknad sendes til: FORUT, Postboks 300, 2803 Gjøvik, eller som e-post til forut@forut.no eller på fax nr. 61 18 74 01. Søknadsfrist: **Snaresst og innen 26. november 2002.**

nytt om navn? Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider på e-post: anne@sorvis.no eller på telefon 37 14 81 94.

Manuela Ramin-Osmundsen har tiltrådt i den nyopprettede stillingen som assisterende direktør i Utlendingsdirektoratet (UDI). Hun var tidligere daglig leder av det statlige Senter mot etnisk diskriminering (SMED). Ramin-Osmundsen er utdannet cand.jur. fra Université de Paris II, Assas i Frankrike, og har tatt videreutdanning innen spesialpedagogikk ved Høgskolen i Oslo.

Svein Hjorthaug (33) er ansatt som markedsrådgiver i Strømmestiftelsens markedsavdeling. Han skal arbeide med stiftelsens satsing på bedrifts- og næringslivsmarkedet. Hjorthaug kommer fra en stilling som prosjektleder i Boxer Technologies i Kristiansand. Han har tidligere arbeidet fem år i markedsavdelingen i Strømmestiftelsen. Hjorthaug har en cand.mag.-grad samt kurs i prosjektledelse på BI.

Pia Reiersen (34) er ansatt som leder av programstøtte i Strømmestiftelsen. Hun skal lede arbeidet med kvalitetssikring av stiftelsens arbeid i sør, samt arbeidet med å videreutvikle strategier, policy og kompetan-

sebygging. Reiersen var i perioden fra 1992 – 1996 ansatt i CARE - Norge. Hun har arbeidet i Strømmestiftelsen siden 1996. Reiersen har en mastergrad i Education and Development fra England.

Jon Østby (50) er ansatt som utviklingskonsulent i Strømmestiftelsen fra 1. januar 2003. Østby er født og oppvokst i Etiopia. I åtte år har han vært misjonær for Norsk Luthersk Misjonssamband i Kenya. De ti siste årene har han arbeidet i KIA – (Kristent Interkulturelt Arbeid) som leder for KIA i Agder og som landssekretær for KIA. Han har utdanning fra Fjellhaug misjonsskole og treårig teknisk økonomisk utdanning fra Agder Distrikthøgskole.

Tone Marie Falch er fra oktober 2002 ansatt i FOKUS som prosjektordinator med hovedvekt på Afrika. Hun er utdannet teolog fra Universitetet i Oslo og har skrevet oppgave om kvinneperspektiv i frigjøringssteologi i Latin-Amerika. Tone Marie Falch har tidligere arbeidet for Norges Kristelige Studentforbund som fungerende generalsekretær. Stillingen i FOKUS er et vikariat på ett år.

Mette Klouman, fagsjef i Bistandsavdelingen i Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL) har tatt ut to års permisjon fra august 2002 for et mastergradstudie ved Universitetet i Oslo. I denne perioden er nestleder **Olav Kasland** konstituert som fagsjef og **Ted Torfoss** konstituert som nestleder i avdelingen.

Dagmar Førland er tilsatt i LHLs Bistandsavdeling. Hun skal i hovedsak jobbe med tuberkulose i Baltikum og det sørlige Afrika. Førland har tidligere jobbet for Afghanistan-komiteen, Flyktingerådet, FNs landsbruksorganisasjon (FAO) og på geografisk institutt ved NTNU. Hun har jobbet ute i Nepal, Georgia og Afghanistan.

Lene Freng har tiltrådt som prosjektleder for FORUTs nødhjelpsprosjekt i Vanni, Sri Lanka. Hun har i den senere tid arbeidet for FN i Øst-Timor og har også erfaring fra Bosnia og Herzegovina og fra Afghanistan-komiteen.

Lodve Svare har tiltrådt et ni-måneders engasjement hos FORUT som prosjekt-konsulent for Vest-Afrika. Han avsluttet i sommer et drøyt to og et halvt år langt oppdrag som prosjektleder for FORUTs nødhjelpsprosjekt i Vanni, Sri Lanka.

Morten Lønstad har tiltrådt et engasjement som rådgiver for FORUTs mot-taksvirksomhet frem til sommeren 2003. Han har lenge vært tilknyttet FORUT, sist som stedlig representant i Sri Lanka fra januar 2000 til juni 2002.

Berit Aalborg er tilbake som informasjonsrådgiver i Atlas-alliansen etter sin svangerskapspermisjon. **Margrete Kilde Nes**, som har vikariert i stillingen, fortsetter sammen med Aalborg frem til 1. februar 2003.

Mari Bjørnensen er engasjert som informasjonssekretær i Latin-Amerikagruppene i Norge. Hun har hovedfag i Spansk og Latin-Amerikastudier fra Universitetet i Bergen samt journalistutdanning fra Høgskolen i Oslo, og har tidligere jobbet som journalist, blant annet i Dagsavisen. Hun har også vært leder for LAG i 1997.

Jorunn Mæhlum, avdelingsdirektør, er utnevnt til ekspedisjonssjef i Bilateral avdeling i Utenriksdepartementet.

Anne Kjersti Frøholm, rådgiver, er utnevnt til underdirektør i Sikkerhetspolitisk avdeling, seksjon for global sikkerhet/atomspørsmål i Utenriksdepartementet.

Tore Hattrem, rådgiver, er utnevnt til underdirektør i Enhet for fredsprosessen på Sri Lanka i Utenriksdepartementet.

Hilde Svartdal Lunde, rådgiver, utnevnes til underdirektør i Utenriksdepartementet.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Kenyas avtroppende president Daniel arap Moi.
2. Vanilje.
3. Lilongwe.
4. Kaffe.
5. 1948.
6. Den tamilske opprørsbevegelsen, Liberation Tigers of Tamil Eelam.
7. Kjent økonom. Professor i internasjonal handel og direktør for Center for International Development ved Harvard University.
8. En kasteløs person.
9. USAs tidligere president Jimmy Carter.
10. Adam Hochschild.
11. Maya-indianere.
12. Hanoi.
13. Zambezi-elven.
14. Mygg, kun i subtropiske og tropiske områder.
15. Bantu.
16. Ja. (12 mill.).
17. Addis Abeba.
18. Madagaskar.
19. Tor Elden.
20. Iran, Turkmenistan, Usbekistan, Tadsjikistan, Kina og Pakistan.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!

15-19: Verden trenger deg.

10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.

5-9: Ikke så verst.

1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?

0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

notiser

Japansk hjelp til Sri Lanka

Japanske myndigheter har lovet ytterligere hjelp til rehabilitering og gjenoppbygging av de nordøstlige delene av Sri Lanka. Løftene kom etter et møte mellom den japanske og sri lankiske utenriksministeren i Tokyo i begynnelsen av november. Den japanske utenriksministeren gjorde det klart at Japan ønsker å spille en nøkkelrolle i fredsprosessen i Sri Lanka. (EelamNation)

Kofi Annans reform av FN fortsetter

For andre gang siden tiltredelsen i 1997 la FNs generalsekretær Kofi Annan nylig fram en reformpakke for å bedre og effektivisere FN. Denne gangen tar reformene utgangspunkt i Tusenårsmålene. Disse målsetningene skal nå reflekteres i FNs budsjetter. Annan vil dessuten gjennomgå FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), og vil styrke organisasjonen

for bedre å kunne hjelpe land med å bygge opp sterke menneskerettighetsorganisasjoner. Annan vil også gjennomgå hvilket forhold FN skal ha til det sivile samfunn og privat sektor. Generalsekretæren peker på hvordan den kraftige økningen i antall frivillige organisasjoner gjør det umulig for FN å la alle disse delta på FN-konferanser og møter. Flere frivillige organisasjoner er kritiske til Annans uttalelser, og peker på hvordan fri-

villige organisasjoner har bidratt positivt i den globale dialogen. For privat sektor ønsker Annan å lage et eget «partnerskapskontor» som alle FN-organisasjoner som har kontakt med for eksempel privat næringsliv skal kunne benytte seg av. (UN Wire)

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Navn:.....

Adresse:

Postnr./sted:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**,
NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

Kihansi-padda overlever

Forsker gjennombrudd kan bety full produksjon ved tanzanianske kraftverk

DAR ES SALAAM (b-a): Amerikanske forskere har nå klart å få den sjeldne padda Kihansi spray toad til å overleve og formere seg i fangenskap. Det kan bety at det delvis NORAD-finansierte Lower Kihansi Hydropower Project i Tanzania kan gå for full kapasitet i framtiden.

• SAMMY MAKILLA OG ANNE KATHRINE TVEIDE

TANZANIA I september 2000 la Verdensbanken fram en rapport som viste at driften av det nybygde vannkraftverket Lower Kihansi Hydropower Project i Tanzania tørrla våtmarker og truet med å utrydde Kihansi-padda. (se Bistandsaktuelt nr.9/2000, red.anm). Etter dette har kraftverket vært drevet med begrenset kapasitet for å bevare våtmarkene omkring Kihansi Gorge, som er paddas naturlige leveområde.

Kihansi spray toad er en ørliten dvergpadde som ikke er mer enn et par centimeter lang. Den lever i våtmarker som er dekket av fuktighet fra fossefall, noe som skaper en nærmest konstant temperatur og fuktighet. Endringer i vannføringen gjør derfor padda svært sårbar.

Høye kostnader. Paddearten ble første gang oppdaget i 1996, som følge av at det ble foretatt miljøundersøkelser i området på grunn av vannkraftutbyggingen. Foruten Kihansi spray toad, ble også tre unike plantearter funnet. Dette var undersøkelser som foregikk parallelt med utbyggingen av Kihansi-kraftverket, og som blant annet NORAD hadde vært med på å sette i gang da de gikk inn i utbyggingsprosjektet i 1993. Verdensbanken og Tanzania startet prosjektet i 1991 som totalt hadde en kostnadsramme på 2 milliarder kroner. Av denne summen bidro NORAD med 380 millioner kroner.

Mot slutten av 1999 sto anlegget ferdig. Men etter bare sju måneders prøvedrift, la Verdensbanken fram rapporten som viste at vannkraftverket tørrla våtmarksområdene, og at paddearten og plantene sto i alvorlig fare for å bli utryddet.

Det ble dermed iverksatt tiltak for å verne om våtmarkene. Det er blant annet satt opp vanningsan-

Når en nå kjenner paddas næringsgrunnlag, kan paddene overleve og formere seg andre steder enn i Kihansi.

Dr. Wilfred Sarunday, nasjonal prosjektleder for the Lower Kihansi Environmental Management Project.

Damanlegget ved Kihansi sto ferdig i 1999. Året etter kom rapporten om at unike paddar og planter i området var truet.

FOTO: SØRVIS

legg for å opprettholde de spesielle naturforholdene på kunstig vis. Kraftverket har dessuten redusert

kapasitet for å sikre vannføring i elva. Det Tanzania taper på miljøtiltakene tilsvarer 350.000 tonn med drivstoff i måneden som myndighetene i landet må kjøpe for å produsere elektrisitet på andre måter.

Avslørte padde-diett. Et annet tiltak som ble foreslått for å bevare arten, var å omplassere paddene. Men dette var forbundet med en viss risiko for at sykdom og mangel på riktig ernæring ville utrydde arten. Forskere ved fem amerikanske dyrehager satte i gang forsøk for å få padda til å overleve i nye omgivelser. De konsentrerte seg om å finne fram til mat som var liten nok til at de små paddene kunne fordøye den, og nå ser det ut til at forskerne har fått et gjennombrudd på dette feltet.

- Når en nå kjenner paddas næringsgrunnlag, kan paddene overleve og formere seg andre steder enn i Kihansi. Det gjør at forskere trygt kan omplassere den sjeldne tanzanianske padda, sier Dr. Wilfred Sarunday, den nasjonale prosjektlederen for the Lower Kihansi Environmental Management Project (LKEMP).

For tiden lever det omtrent 580 Kihansi-padder i amerikanske dyrehager, av disse er ti prosent opp-

rinnelige ville paddar fra Kihansi. Det er antatt at det lever omtrent 12.000 paddar i Kihansi.

Brannsløkking. Da Verdensbanken la fram rapporten for drøyt to år siden, ble utbyggingen kritisert av flere miljøvernorganisasjoner. Foreningen for Internasjonale Vann- og Skogstudier (FIVAS) kritiserte blant annet NORAD for å støtte prosjektet før det forelå endelige konsekvensanalyser. Styremedlem i FIVAS, Elisabeth F. Olsen, jobbet svært aktivt med problemstillingen rundt Kihansi-padda da den oppsto. Hun er glad for at Kihansi-padda nå ser ut for å være utenfor faresonen, men understreker at padda bare er ett element i et unikt økologisk miljø.

- Det er fint at det kommer fram mer kunnskap og økt forståelse for det biologiske mangfoldet i disse unike områdene. Og det er kjempefint at en klarer å bevare Kihansi-padda. Men å omplassere padda representerer imidlertid en brannsløkking, snarere enn å løse hovedproblemet, sier Elisabeth F. Olsen.

Sammy Makilla er journalist fra Tanzania. Han er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Kommunikasjon.

I våtmarkene rundt denne fossen har padda hatt sitt levested.

FOTO: TORRES OLSEN

Paddekvikk mot megawatt

Ny rapport: Dyr og planter kan bli utryddet av «suksess-kraftverk»

■ Både myndigheter, næringsliv og vanlige husholdninger i Tanzania hadde grunn til å glede seg da Kihansi-kraftverket ble offisielt åpnet 10. juli i år. Det delvis NORAD-finansierte kraftverket vil øke det fattige landets kraftproduksjon med rundt 40 prosent, og under åpningen lovraste landets president Benjamin Mkapa det gode samarbeidet mellom utbyggere, finansieringsinstitusjoner og myndigheter.

■ Men nå viser en dampende fersk rapport fra Verdensbankens miljørådgiver for Afrika at kraftutbyggingen har alvorlige følger for miljøet. Våtmarksområdene som tidligere har omgitt fossen er kraftig redusert i omfang. En paddeart, som kun finnes i dette området, og tre plantearter står i fare for å forsvinne fra Jordens biologiske mangfold.

■ Men hva er prisen for en padde – målt opp mot dollar og megawatt-timer? Utviklingen av miljøkonsekvenser opp mot økonomi har vært det vanskeligste ved utbyggingen, innrømmer prosjektansvarlig for utbyggingen Ole Vallevik fra firmaet Norplan i Ski.

Side 14-15

UD lanserer nytt egenandel-system

Fjerning av egenandelen ved NORAD-støtte til frivillige organisasjoners bistandsarbeid. Det er en av flere modeller Utenriksdepartementet har lansert for et nytt egenandel-system. Alltid-aktansen, er blant dem som håper på «gratis-billett» til videre bistandsarbeid. Organisasjonen, som ble startet med brask og bram og startlykke fra medlemsgjver i Sørvesten i 1991, er i disse økonomiske vanskeligheter – etter at den heller ikke neste år får NRKs tv-aksjon.

Side 6

Prøv Bistandsaktuelt på nett: www.bistandsaktuelt.com

BISTANDSAKTUELT 6-2000

Norskstøttet skoleprosjekt hedres

PERU

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE Spanias svar på NORAD, AECI, har nylig kunngjort at de vil dele ut en urfolkspris til et skoleprosjekt for urfolk i Peru – El Programa de Formación de Maestros Bilingües de la Amazonia Peruana (FORMABIAP). Prosjektet gir indiansk ungdom lærerutdanning og skal bidra til å

fremme og utvikle indiansk identitet. Undervisningen er derfor tospråklig – elevenes indianske språk og spansk. Opptil 13 ulike indianske grupper er representert i undervisningen. Som en del av arbeidet med å ta vare på lokale, indianske tradisjoner, foregår en del av læringsprosessen ute i bygdene.

NORAD har de siste seks årene støttet prosjektet med omkring to millioner kroner til stipender for ett kull. Disse stipendene dekker skoleavgift, kost og losji, reiser og skolemateriell for indianske studenter. NORAD har også en treårig avtale på omkring 800.000 kroner til et pilotprosjekt for tospråklig førskoleut-

danning som forankres ute i de ulike indianske lokalsamfunnene. Her får blant annet mødre opplæring i å veilede og undervise barn i alderen 3-6 år. Hittil har all undervisning for førskolebarn, som er obligatorisk i Peru, kun foregått på spansk.